

AKTUÁLNÍ OTÁZKY PÉČE O DĚTI SEPAROVANÉ OD RODIČŮ

Sborník z XI. celostátního semináře
Brno, 12. – 13. 10. 2011

TRIADA
PORADENSKÉ CENTRUM, O.S.

Orlík 20, 602 00 Brno, IČ: 266 47 486

Tel.: 542 221 499, 542 211 619

e-mail: nrp@triada-centrum.cz, <http://www.triada-centrum.cz>

TRIADA
PORADENSKÉ CENTRUM, O.S.

Zástitu nad XI. celostátním seminárem převzal JUDr. Pavel Varvařovský, veřejný ochránce práv, který také přednesl úvodní slovo.

Seminář Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů organizuje
TRIADA-Poradenské centrum, o. s.

TRIADA
PORADENSKÉ CENTRUM, O.S.

© TRIADA – Poradenské centrum, o. s., 2011, All rights reserved

ISBN 978-80-260-1299-3

Na přípravě XI. celostátního semináře se podíleli:

PhDr. Eva Rotreklová, Mgr. Michaela Oulehlová, Mgr. Hana Diblíková,
Mgr. Sabina Maňková, Miriam Pallová DiS, Mgr. Ivana Panáčková,
Bc. Lenka Výzourková, Ludka Kamenská

a další spolupracovníci.

Obsah

XI. celostátní seminář Aktuální otázky náhradní rodinné péče Eva Rotreklová, ředitelka TRIADA – Poradenské centrum, o. s.	7
Úvodní slovo veřejného ochránce práv Pavel Várvařovský, veřejný ochránce práv	8
Reforma systému péče o ohrožené děti a novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí Klára Trubačová, Ministerstvo práce a sociálních věcí.	11
Právo dítěte odloučeného od rodičů na kontakt s nimi a se svými sourozenci – poznatky ochránce ze systematických návštěv Petra Zdražilová, Kancelář veřejného ochránce práv.	21
Možnosti přechodného, alternativního, sekvenčního, modulárního pobytu dítěte, umístěného střídavě ve vlastní rodině a v instituci, ve vlastní rodině a v pěstounské péči Ivanka Simek-Lefeuve, Francie.	25

Profil profesionálního rodiča Dana Pukancová, Úsmev ako dar, Slovensko.	38
---	----

Jak nám mohou pomoci standardy poskytování sociálně-právní ochrany dětí? Markéta Čožíková, Krajský úřad Olomouckého kraje.	45
--	----

Úvod k právní úpravě osvojení v rekodifikaci soukromého práva Petr Sedláč 49

<i>HYDE PARK (odborná sdělení účastníků semináře)</i>	54
---	----

Pěstounská péče vykonávaná prarodiči dítěte Lucie Salačová, Rozum a cit, o.s.	54
---	----

Prezentace služeb Občanského sdružení Salinger v Hradci Králové Jarmila Řičářová	57
---	----

Pozvánka z Liberce.	60
--------------------------	----

XI. celostátní seminář Aktuální otázky náhradní rodinné péče

Eva Rotreklová, ředitelka TRIADA – Poradenské centrum, o. s.

XI. ročník semináře, který se konal pod záštitou veřejného ochránce práv JUDr. Pavla Várvařovského byl i letos tradičním setkáním odborníků ze státní i nestátní sféry, a ze všech rezortů zabývajících se sociálně-právní ochranou dětí. Seminář se zúčastnilo 195 odborných pracovníků veřejné správy, dětských domovů, dětských center, kojeneckých ústavů, zdravotnických i školských zařízení a organizací poskytujících odborné služby v oblasti ochrany práv dítěte.

Programově navazuje na předchozích deset ročníků, kdy se na tomto odborném fóru otvíraly nové pohledy a cesty k naplnění nejlepšího zájmu dítěte a náměty k potřebným změnám, z nichž řada byla následně formulována ve vládním prohlášení k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti a stala se prioritami reformy celého systému.

XI. ročník reaguje na aktuální situaci a připravované systémové změny, vedoucí ke zvýšení kvality péče o ohrožené děti tak, aby dosáhly úrovně obvyklé ve vyspělých státech Evropské unie.

Profilovým tématem semináře byla proto připravovaná **novela zákona č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, s důrazem na podporu péstounské péče, její profesionalizaci a inovativní postupy v metodách sociální práce** a reflexe zahraničních i tuzemských zkušeností. V průběhu přípravy semináře se vyjasnila také situace kolem rekodifikace občanského práva a proto jsme zařadili také téma týkající se změn, které přinese nový **občanský kodex** v institutu osvojení.

Naším záměrem bylo opět pozvat domácí i zahraniční odborníky k prezentaci zkušeností s alternativním umisťováním dětí mimo rodičovskou péči – ať už je to francouzská praxe se formou střídavého pobytu dítěte v rodině a v instituci nebo zkušenosti našich kolegů ze Slovenska s krátkodobým nebo přechodným pobytem dítěte v profesionální rodině.

Důraz chceme klást především na otázky vztahů a vazeb odloučeného dítěte s jeho rodiči a sourozenci jako na jedno ze stěžejních míst, ve kterém náš český systém selhává a nerespektuje tak zájmy a práva dítěte. Svědčí o tom nejen naše každodenní praxe, ale také poznatky veřejného ochránce práv, který zaměřil tímto směrem pozornost a zahájil systematická šetření v zařízení pro výkon institucionální péče.

Ráda bych ještě jednou poděkovala veřejnému ochránci práv panu doktoru Várvařovskému, který převzal laskavě záštitu nad seminářem a ujal se úvodního slova.

Doufám, že pro všechny zúčastněné byl i letošní seminář inspirací pro tolik potřebné změny na všech pracovištích, které se zabývají řešením problémů dětí odloučených od svých rodičů a ohrožených trvalou ztrátou svého přírodního rodinného prostředí.

Úvodní slovo veřejného ochránce práv

Pavel Varvařovský, veřejný ochránce práv

Je to kupodivu rok a něco, co jsem tady měl poprvé možnost vám říci pár slov. Mně ten rok uplynul, řekl bych, dábelským tempem. Od té doby, co jste tu seděli naposled, mnozí možná ne, se změnilo to, že když jsme v provincii měli desáté výročí existence této specifické instituce, tak jsme si dovolili (za účasti mého slovenského kolegy) pojmenovat tento sál sálem Otakara Motějla. Takže Ota tedy bude na nás shlížet svým kárávým okem, dokud se něco nezmění. Myslím, že to byla v rámci našich možností (snad vkusná) připomínka této právnícke osobnosti České republiky.

Omlouvám se, že nebudu mluvit dlouho. Důvod je trochu úsměvný. Já bych tady docela rád setrval, ale jak jste možná mnozí zjistili, v České televizi začal běžet nový seriál, který se jmenuje „Ochránce“, a kde já vystupuji takřka v hlavní roli. Díky tomu vždy když přijdou, tak mě nalíčí. Takže jsem napudrován, normálně se nelicím. Je to kvůli České televizi a nakázali mi, abych se moc nezpotil, abych jim tam nepřišel rozmazán.

Když jsem k vám mluvil před rokem, mluvil jsem o hypertrofi českého práva. O tom, že aby právo fungovalo, musí se také usadit v hlavách lidí, čemuž soustavně, někdy zásadní změny právní úpravy, příliš nepřejí. Abych nebyl takovým, jak říkal pan prezident Havel, když se ujímal funkce, kladečem věnců, tak já bych nerad byl zahajovačem konferencí. Tak jsem si uložil, po svých ročních zkušnostech, že kamkoliv přijdu, tak budu stručně a učitelským způsobem opakovat, co je to kancelář veřejného ochránce práv, co umí a co ne, co může, co jí zákonodárce světlí a co naopak nemůže. Za ten rok, teď už vlastně skoro jedenačtířetiletou existenci, musím říci, že právní gramotnost českého obyvatele je ještě daleko horší, než jsem si byl myslel. Já jsem ve svém životě udělal, co jsem mohl pro šíření právní osvěty. Napsal jsem knížku pro neprávnický a základech práva, přednášel jsem neprávnickům. Přesto, z do této budovy došlých zhruba sedmi tisíc stížností každý rok, je asi čtyřicet procent věcí, které nám nepatří. Mně osobně je těch lidí líto, nerad bych zklamal jejich očekávání, ale bohužel jsou to věci, kde já nemám žádnou kompetenci něco činit. Jsou to zejména věci ze soukromého práva. To, s čím vy pracujete,

se dotýká práva rodinného, takže jsou to velmi často i věci výživního na děti, spory mezi rodiči o svěření dítěte, o styku s dítětem. Také věci z trestního práva, spory lidí s pojišťovny, se sousedy, s majiteli domů apod. Já tomu všemu rozumím, co ti lidé, někdy velmi emotivně, píší, ale já jim bohužel musím odepsat, je mi líto, ale že tady pláčou na špatném hrobě.

Musím vám říct, že ten rozpor mezi očekáváním lidí a mým vnímáním spravedlnosti a nespravedlnosti je velmi značný, a že mi to dělá problémy. Někdy musím ale odpovídat způsobem – je mi líto, posílám informace, ale zastupovat vás nemohu, intervenovat za vás nemohu a tak dále. Takže bych jenom prosil, aby lidé, kteří se pohybují v této sféře, nechápali veřejného ochránce práv jako něco mezi Ježíšem Kristem, Mahátma Ghándím a posledním spravedlivým. My prostě můžeme jenom něco (schválně říkám ten plurál, poněvadž lidé kolikrát mají představu, že to všechno zařídím, vyřídím já sám). Já ale, bez svých kolegů a kolegů, bych se buď musel jako čestný muž zastřílet, nebo odejít středem. My skutečně děláme, co můžeme, ale můžeme dělat jenom to, co nám zákonodárce světlí.

Druhou rovinu, kterou bych rád zmínil, je to, že ombudsman, ať už se jmenuje jak chce, nemá exekutivní pravomoci, nemůže nic nařizovat, je jenom tím, kdo doporučuje, nebo vyjadřuje svůj názor. V tom se od jiných zemí na světě, které mají ombudsmana (a těch je dnes přes sto a v Evropě takřka všechny) nelíšíme. Problém je v tom, že model ombudsmana je postaven tak, že je to kontrolor veřejné správy, tedy ne kontrolor všeho. Na rozdíl třeba od Polska, kde tzv. mluvčí občanských práv je postaven podstatně jinak. Takže ombudsman je člověk, který nemá nařizovací pravomoci. Je postaven na zkušenostech západních demokracií, a tudíž počítá také s určitou kulturou společnosti, ve které se pohybuje. Jinými slovy – vše je budováno na přesvědčení, že zvolí-li parlament veřejným ochránce práv nebo, chcete-li, ombudsmanem někoho, že to nemůže být naprostý tupec. Že se těší nějaké důvěře, a že tudíž, napíše-li nebo zavolá-li „pane starosto, pane řediteli, pane náměstku, já jsem se s tím seznámil a byl bych velmi rád, kdybyste postupovali jinak, nebo kdybyste své rozhodnutí zrevidovali“, že zajisté ne vždy, ale v dosti značném procentu, odpovéd zní „pane doktore, pane profesore, paní profesorko, když to říkáte vy, tož my to tedy uděláme“. Pokud tohle nefunguje, tak nemůžete v podstatě dělat nic jiného, než že stále své apely opakujete, což někdy unavuje. Mě tedy rozhodně. Ale mohu říct, že za ten rok jsme i uspěli s některými legislativními návrhy a iniciativami, zejména ve vztahu k Ministerstvu práce a sociálních věcí, vůči kterému ostatně směřuje největší počet stížností, které dostáváme.

Takže tolik moje prosba o šíření právní osvěty a moje povzdechnutí, které neberte jako omluvu, jenom jako konstatování faktu, že ombudsman by pro svoji větší úspěšnost potřeboval ne více vlastního nadšení a vědomostí, ale kulturnější prostředí, na které se obrací. Tak tomu bohužel není a já se obávám, že já už se toho ani nedožiju. Zatím jsem to ale nevzdal, poněvadž pan Werich říkával, že boj s lidskou bilbostí se sice vyhrát nedá, ale nikdy by se neměl vzdát.

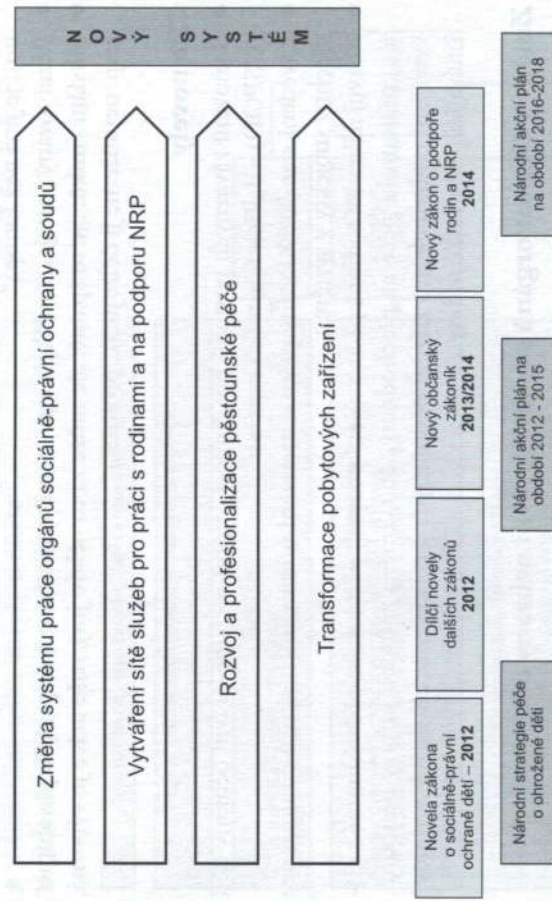
Takže vám přeji, abyste tady strávili příjemné dny a abyste to nepovažovali za přehlídku ztraceného času. Já jdu natáčet. Usmívejte se, prosím.

Reforma systému péče o ohrožené děti a novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Klára Trubačová, Ministerstvo práce a sociálních věcí

Příspěvek byl přednesen dne 12. 10. 2011 před projednáním návrhu novely zákona č. 359/99Sb. v legislativní radě vlády ČR.

Kontext novely v rámci reformy systému péče o ohrožené děti

Základní východiska

- Mezinárodní závazky České republiky, judikatura Evropského soudu pro lidská práva (rozsudky v případech Havelkovi, Wallovi) a navazující opatření
- Judikatura Ústavního soudu
- Programové prohlášení Vlády České republiky (závazek zlepšení systému péče o ohrožené děti a podpora pěstounské péče včetně profesionalní pěstounské péče)
- Praxe zahraničních systémů, výzkumy, analýzy
- Poznatky z každodenních případů, stížnosti

Shoda na základním východisku

- Nejlepším prostředím pro dítě je rodina, resp. rodinné prostředí
- Bylo by ideální, kdyby každé dítě mohlo vyrůstat v rodině

- Institucionální péče by měla být poslední možností při řešení situace dítěte
- V českém systému péče o ohrožené děti je nutné provést změny

Obavy

- Realizovatelnost změn: „to nejde“
- Časový horizont: „změny jsou příliš rychlé“
- Míra komunikace: „vše je potřeba řádně prodiskutovat a rozvážit, pak teprve dělat nějaké změny“
- Limity společnosti: „nebude dostatek služeb, kvalitních pěstounů, česká společnost je jiná než Evropa“
- Rezervovaný postoj: „at udělají nejprve změny ostatní, my se pak přizpůsobíme“
- Hledání viníků: „je to špatné, ale může za to někdo jiný, naše práce je výborná, resp. nemůžeme ji dělat jinak, protože...“

Cíle novely

- Stanovení závazných postupů pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a dalších účastníků systému
- Zavedení standardů kvality práce a nastavení minimálních rámců činnosti pro všechny subjekty v systému
- Rozvoj náhradní rodinné péče, zvýšení podpory pěstounské péče, hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu, změna způsobu příprav pěstounů, vytváření podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstounské rodiny

Změny v činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí

Nové povinnosti pro orgány sociálně-právní ochrany:

- pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6 odst. 1, podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte
- zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny podle písmene c) individuální plán ochrany dítěte
- pořádat případové konference

Výchovná opatření – přesun ze zákona o rodině v souvislosti s připravovaným zněním nového občanského zákoníku

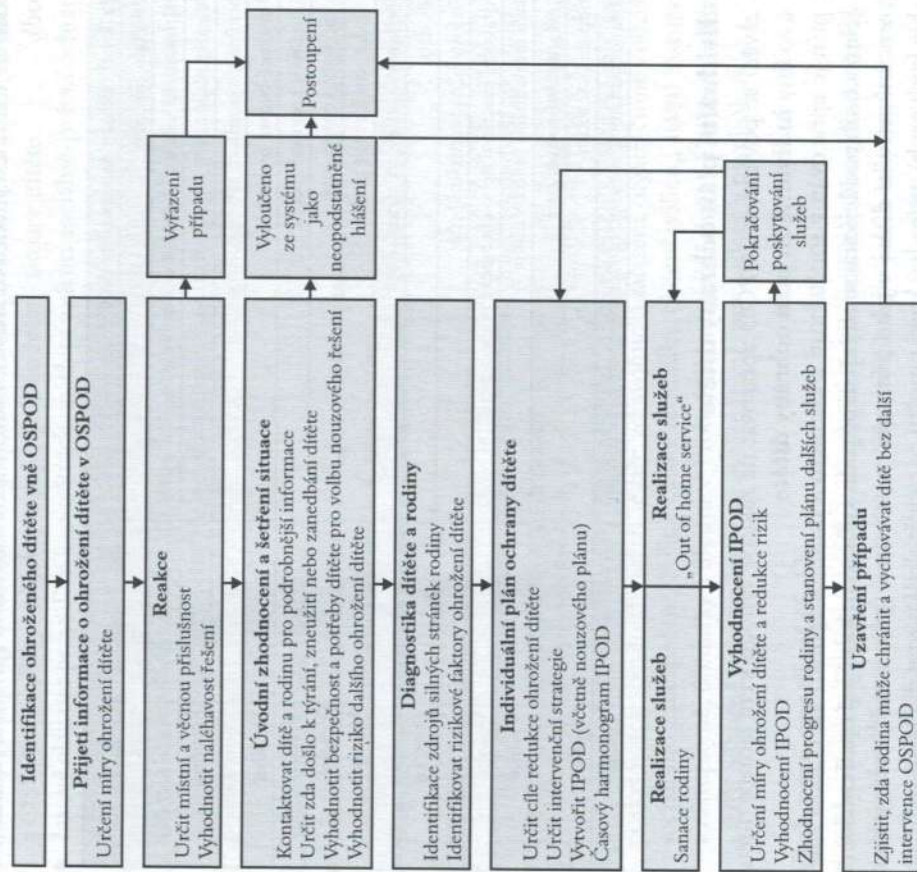
Kuratelata pro děti a mládež

Vyhodnocení situace dítěte a rodiny

Zaměřuje se **pouze na určení míry ohrožení a aktuálního rizika dítěte**. Jedná se o vysoce profesionální a komplexní proces. Při prvotním kontaktu systému sociálně právní ochrany s ohroženým dítětem je nezbytné urychleně a transparentně určit míru ohrožení dítěte. Za tímto účelem je nutné, aby pracovníci OSPOD měli jednoduchý, v praxi použitelný nástroj, který rozdělí děti do skupin dle míry ohrožení (dotazník INDEX OHROŽENÍ DÍTĚTE).

Víceúrovňové vyhodnocení ohrožení dítěte

- Minimální riziko ohrožení dítěte
- Střední riziko ohrožení dítěte

- Závažné ohrožení dítěte
  - Přímé akutní ohrožení dítěte
- Vyhodnocení situace dítěte by mělo:
- identifikovat zda a v jaké míře se jedná o dítě traumatizované (TRAUMA INDEX)
  - posoudit zda vývoj dítěte odpovídá normě, nikoliv pouze normě obecné, ale normě odpovídající individuální situaci dítěte – např. zohlednit, že se jedná o dítě nedonošené, chronicky nemocné, handicapované (ŠKALA HODNOCENÍ DÍTĚTE),
  - identifikovat krátkodobé – střednědobé – dlouhodobé potřeby dítěte (ŠKALA POTŘEB DÍTĚTE),
  - identifikovat silné stránky dítěte, které lze uplatnit při terapii nebo nápravě fyzických a psychologických důsledků předchozího ohrožení (ŠKALA ROZVOJE DÍTĚTE).

Podobně je nutné vyhodnotit situaci rodiny a širší souvislosti (příbuzní, komunita apod).

Rizikové faktory na straně rodičů	Zdroj informací	Míra ohrožení
Rizikové faktory		
Anamnestické údaje o ohrožení v dětství rodiče		Nelze hodnotit
Osamělý rodič		Střední
Sociálně ekonomické zabezpečení rodiny		Mimimální
Přiměřené bytové podmínky		Střední
Mentální schopnosti rodičů		Vysoké
Rodičovské kompetence		Vysoké
Užívání návykových látek		Vysoké
Rizikové faktory na straně dětí		
Věk dětí		Střední
Nedostatečná prenatální péče		Nelze hodnotit
Zdravotní postižení nebo chronické onemocnění		Vysoké
Další individuální potřeby dítěte		Vysoké
Širší sociální souvislosti		
Podpora širší rodiny		Vysoké
Míra sociální integrace a spolupráce s podpůrnými službami		Vysoké

Individuální plán ochrany dítěte

- zavádí se povinnost OSPOD zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a rodiny **individuální plán ochrany dítěte**
- plán je zpracován v součinnosti s klientem a multidisciplinárním týmem subjektů a osob podílejících se na řešení případu s důrazem na přijetí opatření, která umožní setrvání dítěte v jeho přirozeném prostředí (péče rodičů nebo jiných blízkých osob), případně která umožní co nejrychlejší návrat dítěte do rodiny

- povinností orgánů sociálně-právní ochrany dětí je vytvořit individuální plán ochrany dítěte od počátku poskytování sociálně-právní ochrany a při zahájení sociální práce s dítětem a rodinou, nejpozději do jednoho měsíce od zařazení dítěte do evidence OSPOD
- individuální plán je pravidelně aktualizován a revidován

Rámcový obsah individuálního plánu ochrany dítěte:

- popis příčin ohrožení dítěte a důvodů zahájení sociálně-právní ochrany,
- vyhodnocení druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte a poskytnutí pomoci rodičům a stanovení cíle těchto opatření,
- postup spolupráce OSPOD s ostatními orgány veřejné správy a dalšími subjekty (např. pomáhající nestátní organizace, škola, lékař, samospráva a další),
- rozsah spolupráce rodičů nebo jiných osob zodpovědných za výchovu dítěte s OSPOD a dalšími subjekty zapojenými do řešení situace dítěte,
- časový plán pro provádění konkrétních opatření v rámci sociálně-právní ochrany v daném případě,
- způsob hodnocení a ověřování plnění naplánovaných opatření ze strany rodičů, OSPOD a dalších zapojených subjektů a návrh dalších možných opatření pro případ, že naplánovaná opatření nebyla v dostatečné míře realizována nebo nastaly podstatné změny v situaci dítěte a rodiny.

Případová konference

- dochází k zakotvení institutu **případové konference** jako jedné z metod práce OSPOD při poskytování sociálně-právní ochrany
- případová konference je možným postupem, který OSPOD využívá při řešení situací ohrožených rodin a dětí
- případová konference spočívá v zapojení rodičů, jiných osob zodpovědných za výchovu, děti, jiných osob blízkých rodině a dětí a dalších subjektů podílejících se na ochraně dítěte a řešení jeho situace
- okruh zapojených osob a subjektů určuje OSPOD, který přihlíží rovněž k doporučením a návrhům ostatních. Může se jednat zejména o školy a školská zařízení, poskytovatele sociálních služeb, lékaře, zdravotnická zařízení, orgány činné v oblasti sociálního zabezpečení, Policii České republiky, obecní policii, státní zástupce a zástupkyně, úředníky a úřednice Probační a mediační služby České republiky a další odborné pracovníky a pracovníce (např. psychology a psycholožky) aj.

Výchovná opatření (§ 13)

Vyžaduje-li to zájem dítěte a výchovná opatření podle odstavce 1 nevedla k nápravě, soud může dočasně odejmout dítě z péče rodičů nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte; přitom dítěti nařídí

- a) nejdéle na 3 měsíce pobyt ve středisku výchovné péče nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo
- b) nejdéle na 3 měsíce pobyt ve zdravotnickém zařízení nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením.

Soud může dobu trvání výchovného opatření

- a) výjimečně opakovaně prodloužit o nezbytně nutnou dobu tak, aby celková doba nepřetřetího pobytu dítěte v zařízení nepřesáhla 6 měsíců,
- b) zcela výjimečně prodloužit v případech, že si rodiče nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte prokazatelně upravuje své poměry tak, aby mohla převzít dítě do osobní péče. Celková doba nepřetřetího trvání výchovného opatření nesmí přesáhnout 12 měsíců.

Kuratela pro děti a mládež

- Zavedení pojmu „kuratela pro děti a mládež“
- Péče o děti uvedené v § 6 odst. 1 písm. c) a d) ZSPOD
- Vymezení činnosti kurátora (návrhy preventivních opatření v oblasti sociálně-patologických jevů, účast v přestupkovém řízení proti mladistvému, návštěvy dětí v ústavní péči, spolupráce s Probační a mediální službou, pomoc dětem po propuštění z ochranné nebo ústavní výchovy, zajištění návazné péče i po dosažení zletilosti

Pověřené osoby

Nově mohou pověřené osoby:

- uzavírat dohody o výkonu PP,
- poskytovat osobám pečujícím či osobám v evidenci, se kterými uzavřely dohodu o výkonu PP výchovnou a poradenskou péči a sledovat výkon PP

Dochází ke změnám v případech pověřování; pokud chce pověřená osoba zřídit nové zařízení či pracoviště, vyžaduje se závazné stanovisko krajského úřadu, v jehož obvodu má být zřízeno.

Změny v oblasti odborné způsobilosti – zvyšují se požadavky na vzdělání a praxi v oblasti péče o rodinu a dítě.

Zvýšení požadavků na odbornou způsobilost

Požaduje se absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů pro sociální pracovníky podle zákona o sociálních službách v rozsahu nejméně **200 hodin** a praxe v oblasti péče o rodinu a dítě v trvání nejméně **2 roky**, jde-li o osoby, které

1. řádně ukončili vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání v jiné oblasti studia nebo v téže oblasti studia, avšak v jiném zaměření, než je uvedeno v § 49a odst. 1 písmenu a) a b),

2. dosáhly středního nebo základního vzdělání, nebo

3. absolvovaly přípravu pro dobrovolníky organizovanou vysílající organizací, které byla udělena akreditace ministerstvem vnitra podle zvláštního právního předpisu, je-li tato příprava zaměřena na pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc:

- maximálně 24 dětí v jednom objektu
- 1 zaměstnanec může současně zajišťovat péči o max. 4 děti
- omezení délky pobytu
- zakotvení povinnosti spolupráce s rodinou
- práva a povinnosti ředitele ZDVOP
- snížení státní příspěvku o cca 10 %, zvýšení příspěvku na úhradu pobytu a péče

Standarty kvality

Orgány sociálně právní ochrany dětí

- Standarty kvality sociálně-právní ochrany pro OSPOD a pověřené osoby (NRP a ZDVOP)
- Standarty kvality práce v oblasti sociálně-právní ochrany jsou souborem kritérií, jejichž prostřednictvím je určena úroveň kvality poskytované sociálně-právní ochrany při postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k dětem, rodičům a jiným osobám odpovědným za výchovu.
- Obsah a způsob hodnocení stanoví MPSV prováděcí vyhláškou
- Kontrolu kvality poskytování sociálně-právní ochrany bude u OSPOD provádět dle nadřízený správní orgán, u pověřených osob (NRP a ZDVOP) pak inspekce kvality při krajské pobočce Úřadu práce (jako u soc. služeb).

Náhradní rodinná péče

- Změny v oblasti zprostředkování
- Změny v oblasti výkonu pěstounské péče
- Pěstounská péče na přechodnou dobu
- Převod pěstounských dávek ze systému státní sociální podpory
- Zvýšení odměn za výkon pěstounské péče
- Diferenciace příbuzenské pěstounské péče prarodičů v oblasti hmotného zabezpečení
- Zrušení zařízení pro výkon pěstounské péče

o výkonu pěstounské péče a není-li tato dohoda uzavřena ze strany orgánu sociálně-právní ochrany, který vydal rozhodnutí podle § 47b,

- e) právo na pomoc při plnění povinností podle písmene h), včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku.

Povinnosti osob pečujících

- a) povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě alespoň v rozsahu stanoveném prováděcím právním předpisem,
- povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče podle § 47b odst. 5 a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí podle § 19 odst. 6,
- v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat souměřitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

- návrh na svěření dítěte do PPPD může soud podat pouze OSPOD
- soud rozhoduje rychlým předběžným opatřením dle § 76a odst. 1 věta druhá OSŘ, jde-li o případy dle písm. b), c)
- soud nejméně 1x za 3 měsíce přezkoumává důvody trvání PPPD
- PPPD může trvat maximálně 3 roky

Převod pěstounských dávek ze systému státní sociální podpory

- Z úpravy zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, bude do zákona o sociálně-právní ochraně dětí převedena úprava dávek pěstounské péče
- Dávkami pěstounské péče jsou:
  - příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
  - odměna pěstouna,
  - příspěvek při převzetí dítěte,
  - příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.

Zvýšení odměn pěstouna

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc, není-li dále stanoveno jinak,

- a) 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,
- b) 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
- c) 20 000 Kč,
  - 1. je-li pečováno alespoň o 3 děti,

Změny v oblasti zprostředkování

- Ruší se zprostředkování na úrovni Ministerstva práce a sociálních věcí
- Možnost rozhodnout o zamítnutí žádosti i před provedením odborného posouzení žadatele, pokud krajský úřad v průběhu řízení zjistí závažné důvody, pro které nelze žadatele zařadit do evidence žadatelů
- Zprostředkování osvojení do ciziny – jen je-li ze všech okolností zřejmé, že dítěti nelze zprostředkovat pěstounskou péči ani osvojení v ČR, nebo nelze předpokládat, že by v budoucnu mohla dítě do péče převzít osoba příbuzná či blízká

Změny v oblasti výkonu pěstounské péče

Dohoda o výkonu pěstounské péče

- Osoba pečující uzavírá dohodu o výkonu pěstounské péče s obecním úřadem obce s rozšířenou působností dle místa trvalého pobytu, případně s jiným OÚRP, obecním úřadem, krajským úřadem nebo pověřenou osobou; uzavře-li dohodu do 30 dnů – rozhodnutí příslušného OÚRP
- Osoba v evidenci pro pěstounskou péči na přechodnou dobu může dohodu uzavřít jen s krajským úřadem
- V dohodě jsou stanovena práva a povinnosti pěstounů a druhé strany, konkrétně zvaná dle specifických potřeb rodiny a dítěte
- Novela stanovuje důvody pro výpověď dohody

Práva osob pečujících a osob v evidenci

Osoba pečující a osoba v evidenci má

- a) právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě; rozsah této pomoci nesmí být menší, než stanovuje prováděcí právní předpis; tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče
  - po dobu, kdy je osoba pečující nebo osoba v evidenci uznána dočasně práce-neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké v rozsahu stanoveném prováděcím právním předpisem,
  - při narození dítěte,
  - při vyřizování nezbytných osobních záležitostí,
  - při úmrtí osoby blízké,
- b) právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v roce; bližší podrobnosti stanoví prováděcí právní předpis,
- c) právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců,
- d) právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti podle písmene f) ze strany toho, s kým má uzavřenu dohodu

2. je-li pečováno alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost),
3. jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, nebo d) 24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o jedno dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci se odměna pěstouna podle písmene c) bodů 1 a 2 zvyšuje o polovinu částky uvedené v písmenu a).

Diferenciace příbuzenské pěstounské péče prarodičů v oblasti hmotného zabezpečení

Pěstouni – prarodiče: **V případech zvláštního zřetele hodných může být odměna pěstouna přiznána i těmto osobám, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující nebo osoby v evidenci a jejich rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte.** Pro účely rozhodnutí o přiznání odměny pěstouna je krajská pobočka Úřadu práce povinna si vyžádat vyjádření příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Odměna pěstouna se považuje za plat pro účely pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na úrazové pojištění a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění.

Zmocňovací ustanovení

Ministerstvo práce a sociálních věcí stanoví vyhláškou:

- Postup při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny podle § 10 odst. 3 písm. c)
- Postup při zpracování individuálního plánu ochrany dítěte podle § 10 odst. 3 písm. d)
- Obsah a rozsah odborné přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem k přijetí dítěte do rodiny podle § 11 odst. 2 a § 19a odst. 1
- Minimální rozsah pomoci a poradenství, které jsou osobě pečující trvale nebo dočasně poskytovány při zajištění osobní péče o dítě nebo děti svěřené do péče.

Děkují za pozornost

Související změny v zákoně o rodině

- Komplexní úprava výchovných opatření (VO) je přenesena z nyníjšího § 43 ZR do § 13 ZSPOD, a současně jsou typy VO rozšířeny o dočasné odnětí dítěte z jeho prostředí rozhodnutím soudu (např. ZDVOP nebo SVP).

- Jasně je stanoveno, že **příbuzenská** pěstounská péče je nejen možná, ale má i přednost před nepřibuzenskou; pokud rodiče nemohou dostát své výživovací povinnosti, je možno dítě svěřit pouze do PP, nikoli do péče jiné fyzické osoby dle § 45 ZR (viz návrh § 45 odst. 5, § 45a věta druhá).

- Úprava pěstounské péče na přechodnou dobu přenesena do ZSPOD, ZR na ni pouze odkazuje.

- Zavádí se omezení pro **ústavní výchovu** podle § 46:

- nelze nařídit z důvodu nedostatečných bytových poměrů nebo majetkových poměrů rodiny

- lze nařídit maximálně na dobu 3 let, s možností opakovaného prodloužení, o němž se však rozhoduje v rádném řízení (nutnost oběsat účastníky, konat jednání)
- Sjednocuje se lhůta pro tzv. **kvalifikovaný nezájem** rodiče o dítě v souvislosti s osvojením (nyní 6 měsíců a 2 měsíce u novorozenci) na 3 měsíce ve všech případech. Pokud rodič hrubě neporušuje své povinnosti, je třeba poučení ze strany OSPOD o možných důsledcích chování rodiče, a rovněž poskytnutí poradenství a pomoci ze strany OSPOD.

Právo dítěte odloučeného od rodičů na kontakt s nimi a se svými sourozenci – poznatky ochránce ze systematických návštěv

Petra Zdražilová, Kancelář veřejného ochránce práv

Pro rok 2011 si veřejný ochránce práv (dále jen ochránce) zvolil pro provádění systematických návštěv ve smyslu ust. §1 odst. 3, 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, zařízení, kde jsou umístovány děti, at již na základě rozhodnutí soudu (dětské domovy, výchovné ústavy, diagnostické ústavy, kojenecké ústavy) nebo na žádost rodičů (kojenecké ústavy, diagnostické ústavy, dětské psychiatrické léčebny).

Obecně je cílem systematických návštěv předcházet špatnému zacházení a posilovat ochranu osob omezených na svobodě před takovým jednáním, které by nepřiměřeným způsobem zasahovalo do jejich práv. V kontextu zmíněných zařízení se může jednat (a ochránce v několika málo případech špatně zacházení v následujícím smyslu konstatoval) především o nepřiměřená režimová opatření zasahující do práva na soukromí, lidskou důstojnost, práva na rodinný život, nezákonně ukládaná výchovná opatření, ale i o nerespektování sociální autonomie dítěte, nerespektování jeho názoru nebo posilování jeho závislosti na poskytované péči. Snahou ochránce po provedení

návštěv vybraných zařízení, bude formulovat standard společný všem zařízením bez ohledu na resort, pod nějž spadají (Ministerstvo školství, krajské samosprávy, Ministerstvo zdravotnictví), který lze označit za žádoucí zacházení s dětmi v širším slova smyslu². Při hodnocení zjištění jakož i při přijímání doporučení ochránce vychází jednak z platné právní úpravy, z mezinárodních úmluv, z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESPLP), ale také např. z tzv. principů normality, které poprvé ve své argumentaci využil při návštěvách zařízení sociálních služeb³.

Od počátku roku ochránce navštívil 12 dětských domovů, 2 dětské domovy se školou, 8 výchovných ústavů, 3 kojenecké ústavy, 1 diagnostický ústav, opakovaně jednu dětskou psychiatrickou léčebnu, jedno dětské oddělení v rámci psychiatrické léčebny a zařízení pro děti – cizince. V návaznosti na zjištění z návštěv byla provedena šetření na několika orgánech sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD).

Jak bylo uvedeno, ochránce se zabýval mimo jiné i tím, zda a jak probíhá práce s rodinou, a jaký je kontakt mezi sourozenci, kteří nejsou umístěni ve stejném zařízení.

Niže uvedená doporučení nejsou pochopitelně vyčerpávající. Jejich souhrn včetně zjištění, která k jejich přijetí vedla, bude publikován v souhrnné zprávě z návštěv dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů, která bude zveřejněna do konce roku 2011.

V oblasti práce s rodinou ochránce doporučoval zařízením, byť si je vědom, že primární úlohu by měl sehrávat orgán sociálně-právní ochrany dětí:

- Aktivně a systematicky napomáhat dětem s udržováním kontaktů se sourozenci a členy rodiny (a to i s rodiči zbavenými rodičovské zodpovědnosti pokud jim nebyl soudem stanoven zákaz styku a kontakt dítěte s nimi dítě nepoškozuj⁴), včetně kontaktů se sourozenci, kteří jsou umístěni v jiném zařízení či pěstounské péči⁵.
- Po OSPODu požadovat informace o vývoji v rodině, provedení místního šetření v případě podezření na „poškození“ dítěte během pobytu v rodině, a to i během dovolenek dítěte v rodině⁶.

1 Podmínkami života dětí v zařízeních sociálních služeb se ochránce zabýval v roce 2009, kdy navštívil 25 domovů pro osoby se zdravotním postižením, se zaměřením na děti do 26 let věku. Souhrnná zpráva obsahující poznatky a doporučení ochránce je veřejně přístupná na <http://www.ochrance.cz/?id=101624>; (ověřeno 31. 10. 2011)

2 Ochrance tedy nehodnotí pouze zachování v zařízení samotném, ale i práci s rodinou před, ale i během výkonu ústavní výchovy, příp. před-běžného opatření, umožňování kontaktu se sourozenci, kteří nejsou umístěni ve stejném zařízení atd.

3 Pozn. pod čarou č. 84, str. 47 Zpráva z návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením, veřejně dostupná na <http://www.ochrance.cz/?id=101624> (ověřeno 31. 10. 2011); v souvislosti se školskými zařízeními ochránce tématu principy argumentoval v případě doporučení výběrých se koedukovanou zařízení, nošení vlastního oblečení, používání vlastních hygienických potřeb, možnosti mít u sebe občanský průkaz, možnosti dříve používat dekorativní kosmetiku, apod.

4 V opakovaném případě je namístě iniciovat řízení o zákazu styku. Pokud není podle zařízení, ale např. i OSPODu kontakt s rodiči v zájmu dítěte a přesto není soudní zákaz styku vysloven, ocitá se zařízení v situaci, kdy nemá žádný právní nástroj, jak nezádočim vlivům rodičů na dítě zabránit. Nezřídkou se ochránce setkal s liknavostí OSPODu např. z důvodu agresivního, nevhodného či obtěžujícího jednání rodičů, kdy sociální pracovníce musí čelit jejich útokům, nudí žádné kroky, které by mohly rodiče ještě více popudit, raději nepodnikají.

5 Ochrance se mnohdy setkal s již v minulosti kritizovanou praxí, kdy pěstouni kontakt mezi sourozenci, potažmo biologickou rodinou nepodporují, začasto za přihlížení OSPODu.

6 Zařízení se setkala např. s argumentací, že o víkendech se nepracuje apod., nicméně po masivním „nátlaku“ na příslušný OSPOD, bylo dosaženo provedení místního šetření během víkendových pobytů.

- Rozšiřovat možnosti rodinných terapií nebo alespoň rodiče aktivně zapojovat do života dítěte, do řešení jeho problémů resp., problémů, které vedly k odebrání dítěte.¹

Zejména v případě dlouhodobě nedosažitelných rodičů nebo rodičů, kteří o děti nejeví zájem, se ochránce setkal s tím, že ředitel zařízení byl zplnomocněn obecně ke všemu, a to např. i k tomu, poskytnout souhlas se zdravotnickými výkony, hospitalizací apod. Byť si je ochránce vědom toho, že tento postup je jistě praktičtější, nemůže se s ním spokojit, a proto doporučil:

- Zastupovat zákonné zástupce pouze v běžných záležitostech. Pro zastupování v neběžných záležitostech nevyžadovat generální, obecné plně moci, ale vždy se snažit získat souhlas zákonného zástupce s konkrétní záležitostí popř. s jasně daným okruhem záležitostí. Pokud to není možné, iniciovat řízení o ustanovení opatrovníka dítěte v souladu se zákonem o rodině (ať již pro konkrétní úkon či určitý druh úkonů).
- V případě rodičů, kteří delší dobu nejeví zájem o dítě, a kteří nikdy fakticky nevykonávali své rodičovské povinnosti, iniciovat řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti a ustanovení poručníka.³

Co se týká společného umístění sourozenců, příp. kontaktů mezi rozdělenými sourozenci, ochránce se nezřídkou setkal s tím, že sourozenci umístění v různých zařízeních (popř. jeden ze sourozenců byl svěřen do pěstounské péče) se vyjma případných společných kontaktů o víkendech u rodičů nestýkají. Pokud rodiče o děti nejeví zájem a o víkendové pobyty s nimi nežádají je vzájemný kontakt sourozenců ještě sporadičtější, v některých případech nulový. V hraničních případech se ochránce setkal např. s tím, že chlapec s těžkým onemocněním ve svých 9 letech nevěděl, že má další sourozence v jiném domově, ač s nimi až do svých přibližně dvou let vyrůstal v rodině. Rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti (zákaz styku nebyl vysloven), neboť nebyli schopni zajistit potřebnou péči s ohledem na závažnost onemocnění svého syna. Sourozenci jezdí k rodičům na víkendové pobyty, o svém nejmladším bratrovi se dozvěděli až nyní po několika letech. Po celé roky nikdo sourozence nepodporoval ve vzájemném kontaktu, resp. OSPOD

1 V tomto směru je prvním krokem již ion samotného oznámení pro rodiče o tom, do jakého zařízení bylo dítě přijato a jaká v něm panují pravidla. Zřejmě bude na rodiče, jímak působit sroby formální dopis, ze kterého bude vyplývat, že návštěvy jsou jen tehdy a tehdy (být v praxi jsou kuzlódenní) a během návštěv: je zakázáno to a to, a že rodiče mají takové a jiné povinnosti, nebo dopis, kterým se na ně teletel zařízení obrátí jako na partnery s tím, že bez jejich pomoci těžko ústavní výchovy nebude dosaženo a budou v tomto dlehu sděleny základní údaje o zařízení. Vhodné je rovněž, aby rodiče (pokud je to možné) dítě do zařízení sami přivedli, zařízení si prohlédli, promluví s odpovědnými pracovníky atd.

2 Ke způsobilosti nezletilých udělovat souhlas se zdravotnickým výkonem bude pojednáno blíže v připravované souhrnné zprávě.

3 V této souvislosti se pochopitelně nabízejí i další instituty než přímo zbavení rodičovské zodpovědnosti (např. její omezení, pozastavení). Konkrétní řešení je vždy nutno pečlivě zvážit, ale opět nelze nechat zařízení v právním vakuu stran toho, kdo za dítě učelí souhlas s neběžnou záležitostí.

nepovažoval zřejmě za žádoucí, aby kontakty mezi sourozenci zůstaly zachovány. Chlapec se domnívá, že žádnou rodinu nemá. Numo podotknout, že iniciativa, která snad povede k obnově kontaktu, vzešla nikoliv od OSPODu, nýbrž od ředitelů zařízení, kde jsou děti umístěny. Naopak OSPOD mimo jiné konstatoval, že kontakt chlapce s rodiči nebude přínosem, protože jsou pro něj cizí lidé a sourozenci si na něj zřejmě již nepamatují.

Lze se setkat i s případy, kdy je velká sourozenecká skupina rozmístěna po celé republice, v některých případech Evropě. Jedno dítě je v ústavní péči, další je osvojeno, třetí je v pěstounské péči, čtvrté v rámci mezinárodní adopce v Itálii, páté a šesté jsou u rodičů. Praxi rozdělování sourozenců kritizoval ESLP např. ve svém rozhodnutí Ollson proti Švédsku¹ již v roce 1988, kdy neshledal jako pochybení to, že došlo k odebrání dětí rodičům, ale v tom, že sourozenci nebyli umístěni společně, s tím, že ospravedlnitelným důvodem není ani potřeba zvýšené péče o jednoho ze sourozenců. o tom, že tímto postupem dochází k porušení práva na rodinný život, snad není třeba diskutovat.

V případě, kdy je sourozencům nařizována ústavní výchova postupně, musí OSPOD usilovat o jejich společné umístění², a to i ve spolupráci s příslušným diagnostickým ústavem. V praxi současného dělení školských zařízení je však možné narážet na diferenciaci zařízení podle existence či neexistence výchovných problémů, ale i v rámci zařízení téhož typu (např. dětský domov) se lze setkat s různě „neformálně“ profilovanými domovy. V takové situaci a s přispěním OSPODu, kdy není často na vazby sourozenců brán dostatečný zřetel (ač v případě nezájmu rodičů jsou sourozenci sami pro sebe jediná rodina), lze očekávat, že v budoucnu budou na místě pana Ollsona stát děti vyrůstající v našich zařízeních, popř. jejich rodiče.

1. *Ollson proti Švédsku*, rozsudek ze dne 24. března 1988, stížnost č. 10465/83

2. Při současném odebrání dětí by jejich společné umístění mělo být samozřejmostí (až na výjimečné případy, kdy se např. jeden sourozenec dopustí trestného činu vůči druhému apod.).

Možnosti přechodného, alternativního, sekvenčního, modulárního pobytu dítěte, umístěného strádávě ve vlastní rodině a v instituci, ve vlastní rodině a v pěstounské péči.

Ivanka Simek-Lefevre, Francie

Inovativní přístupy v současné francouzské praxi, ve smyslu zákona z 5. března 2007, reformujícího ochranu dětí

Vážené dámy, vážení pánové,
cílem příspěvku bude seznámit vás s některými inovativními přístupy v oblasti péče o ohrožené děti v současné francouzské praxi.

Práce s ohroženými dětmi a jejich rodiči vyžaduje komplexní, multidisciplinární přístup, rozmanitost nabídky služeb je jednou ze záruk dobře fungujícího systému ochrany dítěte. Takový systém pak může přinášet skutečně individualizovanou péči s ohledem na konkrétní potřeby dítěte a jeho rodiny v daném časovém období.

Jednou z priorit zákona z 5. března 2007, reformujícího ochranu dětí, je právě požadavek diversifikovat, rozrůzňovat způsoby péče o ohrožené děti, rozšiřovat nabídku služeb, včetně možnosti přechodného, alternativního, sekvenčního či modulárního pobytu dítěte, aniž by se jednalo o klasické umístění v instituci nebo v pěstounské rodině.

1. Je známo, že dobrá praxe předchází zákony

Již po mnoho let si na různých pracovištích odborníci uvědomovali, že mít na výběr pouze jednu ze dvou možností neodpovídá rozmanitosti rodinných situací s nimiž se při výkonu své profese setkávají. Tyto dvě možnosti jsou podle francouzského práva výchovné opatření v otevřeném prostředí nebo umístění dítěte mimo rodinu.

Dítě v situaci ohrožení může být ponecháno u rodičů, s tím, že toto souhlasí nebo je dětským soudcem rozhodnuto, že v rámci výchovného opatření pomoci v otevřeném prostředí (AED nebo AEMO), bude do rodiny docházet sociální pracovník, sledovat vývoj dítěte a posilovat rodičovské kompetence. Pokud nedojde ke zlepšení situace a ohrožení dosáhne kritické hranice je dítě umístěno do instituce nebo do pěstounské rodiny.

Tato dichotomie, tedy buď nechat dítě v rodině anebo umístit, byla pocitována jako příliš frustrující pro všechny zúčastněné: pro ohrožené dítě, pro jeho rodiče i pro samotné profesionály.

Stává se občas, že situace rodiny je natolik komplikovaná, že pouhé výchovné opatření v otevřeném prostředí jeví jako nedostatečné, ale není zase natolik kritická,

že by vyžadovala separaci dítěte od rodičů a jeho umístění. Jsou děti a mladiství, kterým nevyhovuje ani první ani druhá varianta, ale mají potřebu obou ve vzájemné kombinaci.

Vě Francii, v podstatě od poloviny sedmdesátých let (rapport Dupont – Fauville, 1973, rapport Bianco – Lamy, 1980), je různými zákony a nařízeními postupně upravován stále větší prostor pro to, aby rodiče skutečně participovali na životě dítěte během jeho umístění. Rodiče umístěného dítěte mají práva: právo být informováni o tom jak je pečováno o jejich dítě, právo na návštěvy, právo být zapojeni do každodenního života dítěte. Nejlepší zájem dítěte je vlastně společným cílem, k němuž konvergují intervence profesionálů i snahy rodičů. Je zde společný zájem dospělých na tom, aby dítě prospívalo, aby období separace bylo co možná nejkratší, aby se dítě mohlo opět vrátit do své rodiny.

Zákon z 5. března 2007 doporučuje diversifikovat způsoby péče o ohrožené děti, včetně možnosti přechodného, alternativního, sekvenčního či modulárního pobytu dítěte.

V různých departementech jsou v praxi hledána alternativní řešení ke klasickému umístění dítěte v instituci nebo v pěstounské rodině. Tyto inovativní přístupy jsou vždy založeny na intenzivní práci s rodiči dítěte. Důraz je kladen na posilování funkčnosti rodiny, rodiče jsou nahlíženi jako partneři, kteří společně s odborníky usilují o zlepšení situace dítěte. Některé inovativní přístupy fungovaly již mnoho let před zákonem z roku 2007, jiné jim byly inspirovány.

Ráda bych promluvila o zkušenostech dětského domova Clair Logis v Paříži, o službě postupně adaptace v přirozeném prostředí v departementu Gard, o výchovném umístění dítěte v bydlišti rodičů v departementu Finistère a o vlastních zkušenostech s pobytů dětí v alternativě mezi institucí a bydlištem rodičů, tak jak jsme je praktikovali v kojeneckém ústavu a v pěstounské péči v departementu Horní Víenna.

2. Dětský domov Clair Logis v Paříži a sekvenční umístění

Umístění dítěte v dětském domově by nikdy nemělo být synonymem přerušení kontaktu s rodiči. Právě naopak, umístěním dítěte intenzivní práce s rodiči, v novém kontextu, teprve začíná.

Clair Logis (ve volnějším překladu do češtiny Domov světla) je název dětského domova v Paříži, v 18 arrondissement, na Montmartru. Jedná se o dětský domov sociálního charakteru, pro dlouhodobější pobyt. Zařízení má statut neziskové organizace, původně bylo řízeno katolickou kongregací.

Přijímá děti od 4 do 18 let, jedná se o děti v situaci ohrožení, u všech byly konstataovány výchovné problémy, které by mohly vést k týrání, násilí, podezření z incestu, opouštění, konflikty mezi rodiči. Cílem výchovných opatření je ochrana dítěte, zastoupení, na přechodnou dobu, rodičů, kteří momentálně nezvládají výchovnou odpovědnost, doprovázení dítěte v jeho osobním vývoji a příprava na návrat do rodiny.

Kapacita zařízení je 48 dětí. Děti jsou svěřeny na základě soudního rozhodnutí nebo smlouvy s rodiči. Zajímavé na tomto dětském domově je, že praktikuje „sekvenční

umístění“. Některé děti, u nichž to rodinná situace dovoluje, jsou v domově přítomny jen jeden, dva, tři dny v týdnu. Zbytek času tráví u rodičů, v domácím prostředí. Výchovatelé intenzivně spolupracují s rodiči, poskytují podporu, docházejí do rodin, vedou rozhovory. Děti jsou v dětském domově umístěny ve čtyřech skupinách po 12 dětech. Každá skupina má možnost přijmout čtyři děti formou sekvenčního pobytu. V jednotlivých skupinách jsou zpravidla asi dvě třetiny dětí umístěných „klasicky“ a třetina „sekvenčně“. Výchovatelé pracují pochopitelně i s rodiči dětí umístěných „klasicky“. Je možný přechod z jednoho typu umístění do druhého a naopak.

Ředitelem Clair Logis je pan Yves Masson, předsedou pařížského Tribunálu pro děti. V soudním rozsudku je tento typ umístění definován jako „umístění dítěte s možností co nejšířšího pobytu v bydlišti rodiny“.

Yves Masson zdůrazňuje, že základem projektu byla úvaha o tom, že bychom se neměli snažit dítě vměstnat do předem připraveného systému, ale přizpůsobit pobyt každého dítěte jeho rodinné situaci. Čili navrhopvat různé možnosti, diversifikovat odpovědi: pro některé děti realizovat klasické umístění, ale pro jiné nabízet alternativní řešení.

Během každodenní práce konstatovali vychovatelé dětského domova Clair Logis především potřebu péči o děti, jejichž situace nevyžaduje kompletní, kontinuální, každodenní umístění.

Již zákon z roku 2002 doporučuje „zamyslet se nad praxí, experimentovat, odvážit se hledat jiná řešení a přijímat nové odpovědi, individualizovat práci s rodinami“.

Na rozdíl od některých podobných projektů, dětský domov Clair Logis se rozhodl neotevřít samostatně oddělení sekvenčního pobytu. Možnost alternativního řešení je začleněna do celkového plánu péče o umístěné dítě. Pokud se tento způsob umístění jeví vhodnějším z hlediska rodinné situace, dítě může být umístěno formou „sekvenčního pobytu“. Dítě má nadále své místo ve skupině dětí a během návratů do Clair Logis ho znovu nalézá.

Potíže, s nimiž se setkávají rodiče ve výchově dětí, vyžadují v určitém počtu situací pomoc prostřednictvím umístění. Toto ale nemusí být vždy realizováno kompletně a každodenně. V některých situacích může být indikována možnost pouze občasného pobytu v instituci, doprovázeného pravidelnou podporou rodičů a dítěte v domácím prostředí.

První úvahy o nutnosti hledat alternativy ke klasickému umístění začaly v roce 1998, první sekvenční pobyt byly realizovány v roce 2002, v úzké spolupráci a se souhlasem dětského soudu. V lednu 2003 byla podána žádost o formalizaci sekvenčních pobytů, během téhož roku byla vytvořena nová pracovní místa a od září 2004 je projekt funkční.

Z hlediska personálního vybavení pracuje v dětském domově ředitel, hlavní vychovatel, 16 vychovatelů, 4 osoby v kvalifikační smlouvě, 4 hospodynky, zdravotní

sestra, psycholog na poloviční úvazek, pokladní, sekretářka, údržbář. v souvislosti s novým projektem byla pracovní skupina rozšířena o dalšího hlavního vychovatele, 3 vychovatele a o čtvrt úvazek psychologa.

Sekvenční umístění je postaveno na vzájemné důvěře mezi profesionály a rodiči. Opírá se o intenzivní práci a interakci v terénu, uvnitř samotné rodiny a v úzké spolupráci s ní. Postupuje se na základě společného plánu, který je přesně a písemně definován. Vychovatel dochází do rodiny minimálně jednou týdně. Intervence v bydlišti rodiny dává sociálním pracovníkům možnost být co nejbližší každodenní realitě, přiblížit se tomu co prožívá dítě i tomu, v čem mají rodiče reálné každodenní problémy.

Pokud je to nutné, dítě může být okamžitě přijato do Clair Logis, má zde svůj pokoj a svou skupinu dětí. Výhodou je, že příjem může provádět tým vychovatelů, který již sledoval dítě v rodině a který má lepší možnost zvládnout situaci krize než osoba, kterou rodiče ani dítě neznají.

V rámci sekvenčního pobytu dítěte se rodiče cítí být méně odsuzováni, méně diskvalifikováni, jsou méně frustrováni. v rámci koedukace, společné výchovy, je rodičům ponechán prostor, v němž se postupně vytváří vztah důvěry k sociálním pracovníkům a dovoluje rodičům snadněji hovořit o tom, co nezvládají, v čem jsou jejich limity. Rodiče sami mohou eventuálně požádat o to, aby čas trávený dítětem v instituci, byl prodloužen. Tento kontext dovoluje pracovat na skutečných problémech. Umístění je rodiči vnímáno jako prostředek k podpoře jejich rodičovství.

Práce Clair Logis je ve Francii známa i mimo úzce profesionální prostředí. o inovativním přístupu sekvenčního umístění referovaly články v denním tisku, televizní a rozhlasová vysílání.

Webové stránky Claire Logis jsou velmi podrobné, vedle běžné prezentace zařízení a jeho historie, na nich najdeme mnoho dalších informací, můžeme si stáhnout pedagogický program, příjmovou knižku pro rodiče s odpověďmi na nejčastější otázky, vnitřní řád, chartu práv a svobod, smlouvu o pobytu. Naleznete zde nejen fotografie, ale i videozáznamy a filmy v produkci dětí a vychovatelů, jako například „Jmenuji se Kenza“. Na webových stránkách Clair Logis se můžeme také podívat na televizní vysílání, které proběhlo 16. března 2006. k dispozici je též článek deníku „Le Monde“ ze 17. března 2006 a dokumentární film „Dětství v nebezpečí“ (Marie Mitterand a Jean Baptiste Martin), z roku 2008.

Je možné si též přehrát rozhlasové vysílání dokumentárního pořadu „Sur les docs“, na stanici France Culture, které proběhlo 24. února 2009 a kterého se účastnili: Yves Masson, ředitel dětského domova, Viviane Zarb Coussin, hlavní vychovatelka, Hervé Hamon, dětský soudce, Monique Fraudeau, pedopsychiatřka. Připravili je Catherine Escrive a Jean – Philippe Navarre, s některými dětmi v sekvenčním umístění, Sanou a její sestrou Kérou, Stéphanem, Amauryem a jeho rodiči. z tohoto vysílání, které nese název: „Dvě střechy pro mne“, vám přiblížím části některých rozhovorů.

Děti sekvenčně umístěné v Clair Logis mají vlastně dvě střechy nad hlavou. Alternují, pobývají střídavě několik dní v instituci a několik dní v domácím prostředí.

Sana přišla do Clair Logis když jí bylo 8 let, dnes jí je jedenáct. Zpočátku umístění chodila domů pouze na víkendy, v současné době chodí i ve středu. v domově pobývá v pondělí a v úterý, ve čtvrtek a v pátek. v dokumentárním pořadu promlouvá také starší sestra Kéra, které je 26 let, je vdaná, má dvě malé děti. Sana byla umístěna, protože nemocná maminka nezvládala péči o tehdy osmiletou dceru. Kéra, starší sestra, již doma nebydlela. Matka, přes určité obavy, se sekvenčním umístěním souhlasila. Kéra měla strach, že se mladší sestra již domů nevrátí, že zůstane umístěna dlouhodobě. Po rozhovorech s vychovateli se postupně uklidnila. Sana říká, že pobyt v Clair Logis jí umožnil mít určitý pocit bezpečí, méně se strachovat o maminku, mít pravidelnou školní docházku.

Stephane přišel do Clair Logis když mu bylo 11 let, dnes mu je 13. Přišel z jiného dětského domova, poprvé byl umístěn když mu bylo sedm let. Na toto umístění má velmi negativní vzpomínky, prožíval jej jako brutální, byl odebrán ze školy, matku celé dva měsíce po příjmu neviděl. Později maminka jezdila o víkendech na návštěvy, ale bylo to pro ni náročné, neboť je diabetička, má srdeční problémy a špatně chodí. v současné době Stephane tráví v instituci pouze jednu noc a jeden den v týdně, přichází v úterý večer a odchází ve středu večer. Ostatní čas tráví s matkou.

Promlouvá také vychovatelka devítiletého Amauryho. Ten rovněž tráví v dětském domově jednu noc, z úterka na středu, v úterý večer chodí vychovatelka pro dítě do rodiny. Vychovatelé sledují především školní docházku a úzce spolupracují s učiteli dítěte, protože právě v této oblasti měl Amaury problémy.

Zkušenost Clair Logis je relativně nová, profesionálové se v přípravné fázi projektu inspirovali mimo jiné jižní Francii, v Nîmes, v departementu Gard.

Nyní bych tedy promlouvala o zkušenostech z tohoto departementu.

2) Umístění dítěte ve vlastní rodině: SAPMN – „Služba progresivní adaptace v přirozeném prostředí“ – v departementu Gard

(SAPMN – Service d' Adaptation Progressive en Milieu Naturel)

Přechod dítěte z jednoho životního prostředí do druhého je občas problematický, a to i v případech, kdy se jedná o dlouho očekávaný návrat dítěte z dětského domova k rodičům.

Pracovní skupiny vychovatelů často vyjádřily přání postupného návratu, který by dítěti i rodičům umožnil připravit se na novou situaci. Některé kojenecké ústavy a dětské domovy od počátku 80. tých let zaváděly, i když nesystematicky, tyto individualizované způsoby návratu dětí do domácího prostředí.

Služba progresivní adaptace v přirozeném prostředí (SAPMN) dovoluje, aby dítě zůstalo u rodičů, ale odpovědnost za ně je svěřena instituci dětského domova!

I já jsem byla velmi podivena, když jsem se poprvé dozvěděla, že je možno, soudně, umístit dítě do vlastní rodiny.

Důležitou roli zde zaujímá dětský soudce. Předvolá rodiče a jasně jim sdělí, že umístí dítě do dětského domova, že za dítě bude odpovědná instituce, ale že dítě bude moci nadále žít s rodiči u nich doma. Zdůrazní, že soudní rozhodnutí dává dětskému domovu právo kdykoliv přerušit pobyt dítěte v domácím prostředí. k tomu může dojít se souhlasem rodičů, na jejich žádost nebo, v případě, že dítě je vystaveno rizikům a nebezpečí, může být odebráno autoritativním způsobem.

Původní myšlenka této praxe byla upravit dobu návratu dítěte z instituce do domácího prostředí. Odtud také název služby, který se vztahuje k "progresivní adaptaci v přirozeném prostředí". Dítě, které se vracelo z dětského domova, zůstávalo po určitou dobu stále oficiálně umístěno v instituci, i když ve své rodině trávilo stále více času, včetně nočního přespávání. Během tohoto období byla rodina doprovázena pracovníky zařízení, kteří docházeli do domácího prostředí. Tato pomoc přetrvávala až do doby, kdy se rodiče a dítě cítili vzájemně v bezpečném vztahu, potom došlo ke konečnému zrušení soudního rozhodnutí o umístění.

Ale v departementu Gard, dětská soudci velmi rychle začali používat tento systém v obráceném sledu, jako preventivní opatření a pokoušeli se tak zabránit separaci, kterou s sebou nese klasické umístění.

Možnost umístění dítěte ve vlastní rodině existuje v departementu Gard od počátku 80tých let. v roce 1990 byl tento typ umístění oficializován pro celé území departementu a zařazen do plánu politiky departementu na ochranu dětství. Postupně se snižoval počet míst v dětských domovech, ta byla transformována v místa SAPMN. Například v roce 1988 bylo v departementu 100 míst pro progresivní adaptaci v přirozeném prostředí, v roce 2000 jich bylo 213. Podle statistik Národní observatoře ohroženého dětství, z roku 2007, bylo v celém departementu Gard 297 míst SAPMN a 424 míst v klasickém umístění, což představuje asi 40 % dětí umístěných v rámci dispozitivu SAPMN. Do konce roku 2010 bylo otevřeno dalších 22 míst.

Každé zařízení disponuje vlastní variabilní porocí, například jeden z dětských domovů má 29 míst v klasickém umístění 12 v umístění rodinném, jiný má naopak jen 31 dětí umístěných klasicky a 40 dětí v SAPMN. Je důležité zmínit, že některá zařízení mají zvláštní oddělení SAPMN, jiná integrují děti do skupin již existujících. Finančně tento typ umístění představuje 45 až 80 eu na den a dítě, což je pouze polovina ve srovnání s klasickým umístěním.

Projekt progresivní adaptace v přirozeném prostředí vděčí za svůj vznik společnému úsilí pracovníků veřejné správy departementu Gard, dvou soudců a představitelů neziskových organizací, zodpovědných za některé dětské domovy.

Jak je to ošetřeno právně? Podle paragrafu 375 – 3 občanského zákoníku (Code civil) a článku 221.1 zákoníku o sociální péči a rodinách (CASF – Code de l'Action sociale et des familles) je dítě svěřeno třetí osobě. v rámci těchto zákonných textů

má nezletilý právo na návštěvy a na ubytování v místě, kde obvykle žije. Texty nedefinují toto právo kvantitativně, čili ubytování může být až každodenní.

Jedná se o alternativu ke kolektivnímu umístění, která je založena na podpoře rodičovských kompetencí. Separace je nutná v určitých momentech, ale není vždy vhodná a užitečná, nese s sebou četná nebezpečí a traumata. Situace ohrožení dítěte nevyžaduje vždy kontinuální, permanentní, nepřerušovanou separaci dítěte s jeho rodinným prostředím.

Tato praxe se zaměřuje na pozitivní potenciál rodiny, nejde o to, poukázat na nedostatky rodičů, ale naopak je třeba valorizovat, to co rodiče umějí, co zvládají. Je třeba rodiče podpořit, tak, aby znovu převzali odpovědnost za jejich dítě, aby v atmosféře důvěry dokázali požádat o pomoc. Aby dokázali rozeznat nebezpečí a eventuálně sami požádat o umístění dítěte.

Progresivní adaptace může být použita při návratu dítěte z instituce domů anebo naopak v rámci přípravy na dlouhodobější, kontinuální separaci.

O použití dispozitivu rozhoduje vždy dětský soudce, rodičům zdůrazní, že se jedná o umístění dítěte, o jeho svěřeni třetí osobě nebo instituci. Rodina je přijata v dětském domově, kde jsou jí znovu definovány principy takového umístění, je sepsán dokument o individuální péči. Výchovná práce neprobíhá jenom v bydlišti rodičů, ale i v dětském domově a v ostatních místech kam dítě dochází, kterými jsou škola či zdravotnická zařízení.

Dítě, přesto, že je ponecháno v bydlišti rodičů, je od počátku v kontaktu s institucí, dochází například pravidelně na zájmové aktivity. Vychovatel dětského domova dochází do domácnosti, a pokud se dítě ocitlo v nebezpečí, může v jakémkoliv momentě navrhnout urgentní umístění dítěte v instituci. Vychovatel má na starosti 5 až 6 rodinných situací. v přímém kontaktu s dítětem je minimálně deset hodin v týdnu, včetně hodin, které dítě tráví v instituci.

Je dbáno na to, aby si rodiče byli vědomi, že jejich dítě, přesto že s nimi může nadále žít ve společné domácnosti, je v situaci umístěného dítěte.

Celý dispozitiv je postaven na práci s rodiči, kteří jsou zapojeni do výchovného procesu po celou dobu opatření.

I když zpočátku mohou být někteří rodiče nedůvěřiví, průběžně se buduje vztah důvěry. Někdy rodiče sami žádají o přechodné umístění dítěte nebo si přejí, aby tento způsob práce byl použit pro jejich mladší děti.

V případě, že dítě musí být přijato do dětského domova, budou o ně pečovat titíž vychovatelé, které už zná a kteří budou nadále pracovat s rodiči. Průměrná doba opatření jsou dva roky, ale jsou i situace, které jsou doprovázeny pět až šest let.

Vychovatelé mohou být kontaktováni 24 hodin denně, 365 dní v roce, interveňují v rodinách i večer a o víkendech.

Úspěch, se kterým se setkala praxe progresivní adaptace v přirozeném prostředí v departementu Gard, byl jednoznačně spjat s přítomností jednotlivých osobností.

Stabilita určitého počtu vedoucích činitelů na úrovni správy departementu, soudců dětského tribunálu a ředitelů dětských domovů a jejich společná snaha disponovat novými metodami práce v oblasti ochrany ohrožených dětí, dovolila postupný vývoj v čase. Všichni profesionálové se pravidelně scházejí a upřesňují koordinaci. Tento vývoj trvá již téměř třicet let a paní Roselyne Bécue – Amoris, ředitelka Oddělení péče o dětství a rodinu na Generální radě departementu Gard si neumí představit, že by byl možný návrat zpět. Umístění dítěte ve vlastní rodině vešlo ve známost na území celého departementu, je běžně používáno sociálními pracovníky, jedná se o dlouhodobě osvědčenou praxi.

3. Výchovné umístění dítěte v bydlišti rodičů: PEAD v departementu Finistère

(PEAD – Placement éducatif á domicile)

V určitých situacích a se souhlasem soudce, ochrana dítěte může být zaručena v rámci výchovného umístění v bydlišti dítěte samotného a jeho rodičů.

Správa departementu Finistère si již několik let přála rozvíjet tento inovativní typ umístění, který se vyhýbá separaci a spočívá na téměř každodenním doprovázení rodičů a dítěte sociálními pracovníky, speciálně vyškolenými pro tento typ práce.

První experimentální umístění tohoto typu proběhla v roce 2003, týkala se 23 dětí. Vzhledem k pozitivním zkušenostem se tento typ umístění postupně rozvíjel. V roce 2011 je v departementu Finistère asi stovka dětí, které jsou chráněny a doprovázeny v rámci opatření PEAD čili výchovného umístění dítěte v bydlišti rodičů, celé území departementu

V departementu Finistère existují čtyři zařízení, která pokrývají celé území a praktikují tento typ umístění. Jedno je ve veřejném sektoru, pod správou Centra departementu pro dětství a rodinu, tři ostatní mají statut občanského sdružení.

Paní Magali Billon, z Oddělení ochrany dětství, zdůrazňuje, že rozhodnutí PEAD je vždy soudní. Modalita tohoto umístění připouští možnost každodenního práva na návštěvy a ubytování dítěte v bydlišti rodičů. Právo návštěv a ubytování může být modulováno, upravováno vzhledem k podmínkám rodiny. Soudní rozhodnutí jasně vymezuje fakt, že Oddělení ochrany dětství je rovněž způsobilé k tomu, dítě „přeložit“, „stáhnout“ („repli“) do instituce nebo do pěstounské rodiny.

PEAD je alternativa ke klasickému umístění, spojující soudní ochranu dítěte, udržení dítěte v domácím prostředí a spolupráci s rodiči, kteří jsou nahlíženi jako partneři.

V případě krize má PEAD možnost okamžité intervence a může dítě umístit do instituce nebo do pěstounské rodiny. V případě, že se nezletilý ocitl v nebezpečí, PEAD se může transformovat v klasické umístění.

Klasické umístění vyvolává silný pocit viny rodičů. Některé děti špatně snáší separaci. Děti žijí v paradoxní situaci, nemohou si dopřát být spokojeni v instituci nebo v pěstounské rodině, protože tím by ještě posílily negativní obraz rodičů jako nekompetentních.

Separace, která se konkretizuje v oddálení dítěte od rodičů, se někdy zcela míjí se svým cílem. Místo toho, aby separace dítě chránila, její účinek je opačný a separace působí jako podnět k tomu, že se dítě vystavuje dalším rizikům a nebezpečím a vyjadřuje tímto svůj nesouhlas a utrpení.

Inovativní praxe PEAD prezervuje vztah rodič – dítě.

PEAD je výchovná akce: sociální pracovníci a vychovatelé doprovázejí dítě a jeho rodiče ve všech oblastech každodenního života: materiální podmínky, tělesné a duševní zdraví, vývoj dítěte a rozvoj jeho schopností, výchova, socializace.

Metoda, která původně nebyla specificky určena pro žádnou věkovou kategorii, se v praxi osvědčila především u dětí od 13 do 17 let (67%), pak mezi 5 a 11 lety (20%), u dětí mladších 4 let je rovněž užívána, ale méně často (13%).

Zpravidla se jeden vychovatel zabývá 5 až 6 rodinami. Finančně je PEAD méně nákladné (53 €) než klasické umístění (160 €).

Cílem této inovativní praxe je dát rodičům reálné místo ve výchově a péči o jejich děti, podporovat rodiče v jejich rodičovství v souvislosti s potřebami dětí, obnovit nebo udržet korektní a smysluplné vztahy rodič – dítě.

Každému návrhu na tento typ umístění předchází podrobné zhodnocení rodinné situace, na němž se bude zakládat soudní rozhodnutí. Multidisciplinární pracovní tým zjišťuje, jak rodina funguje, co rodiče zvládají a co jim činí potíže, jaké jsou faktory ohrožení, základní problematika rodiny, pozice rodičů a jejich motivace pro spolupráci. Poté jsou rodiče předvoláni k soudu, kde jsou dětským soudcem seznámeni s tím, v čem spočívá umístění typu PEAD a jaké jsou jeho zvláštnosti.

PEAD nemá nikdy formu urgentní intervence, vždy je předem připravováno s rodiči, spočívá na jejich angažovanosti se ve výchově dětí a na individuálním plánu práce s rodinou.

4. Zkušenosti z Centra pro dětství a rodinu v departementu Horní Víenna

Nyní bych tedy promluvíla o vlastních zkušenostech s pobyty dětí v alternaci mezi institucí a bydlištěm rodičů, tak jak jsou praktikovány v kojeneckém ústavu a v pěstounské péči v departementu Horní Víenna.

a) Pobyt dítěte v alternaci mezi kojeneckým ústavem a bydlištěm rodičů

První pobyty dětí v alternaci mezi zařízením kojeneckého ústavu a bydlištěm rodičů, jsme realizovali od počátku devadesátých let, v rámci návratu dítěte k rodičům. Jedná se o zkušenosti, které se týkaly převážně malých dětí, kojenců a batolat ve věku do tří let.

Během pobytu dětí v kojeneckém ústavu byli rodiče intenzivně doprovázeni, formou návštěv a rozhovorů. s umístěným dítětem se stýkali pravidelně, zpravidla dvakrát týdně, někdy i častěji. Individuální návštěvy, doprovázené vychovatelkami

a psycholožkou, jim dovolily rozvinout jejich rodičovský potenciál ať už v oblasti sociální, psychologické či výchovné.

V momentě ukončení pobytu, separace s institucí může být vnímána některými dětmi a rodiči jako příliš náhlá a brutální, přesto, že po návratu do domácího prostředí bude mít rodina k dispozici další služby.

Dítě se znovu usiluje v rodině, a po určité době separace, zpravidla po šesti měsících, není tento proces samozřejmý, zvláště pro děti raného věku a jejich rodiče.

V kojeneckém ústavu jsme tedy realizovali, u několika desítek dětí, se souhlasem dětského soudce a v rámci soudního rozhodnutí, takzvané progresivní ukončení pobytu. Doba přechodu z jednoho prostředí do druhého byla zpravidla od jednoho do tří měsíců, postupovali jsme podle protokolu, předem vypracovaného s rodiči, který mohl být v případě nutnosti upraven. Dítě odcházelo do rodiny na stále delší časová období, včetně přespávání, trávil s rodiči postupně stále více času. Naopak, pokud se vyskytly problémy, bylo možné definitivní odchod ze zařízení posunout o několik dnů či týdnů. První návštěvy dítěte v bydlišti rodičů byly doprovázeny personálem kojeneckého ústavu, který se postupně stahoval do pozadí.

Mohu citovat nesčetné situace, kdy dítě, stále soudně umístěné, trávilo více času ve své rodině než v kojeneckém ústavu. v zařízení bylo pouze tři dny v týdnu, zbývající čtyři dny bylo u rodičů. Čas trávený u rodičů byl zpravidla rozložen v týdnu, například dítě pobývalo v zařízení v pondělí, v úterý odpoledne si pro ně přišla maminka, přespalo u ní. Potom ho měla doma celou středu, mimo jiné také proto, aby mělo možnost kontaktu se staršími sourozenci, kteří ve středu nemají školu. Dítě přespalo podruhé, ze středy na čtvrtek, matka je přivedla zpět do zařízení ve čtvrtek dopoledne. Po návratu dítěte z domácího prostředí byl zpravidla s rodiči veden rozhovor, s dětskou zdravotní sestrou a psycholožkou, jehož tématem byl vývoj situace. v pátek zůstalo dítě celý den v zařízení, což nám dovolilo zhodnotit psychický stav dítěte, způsob jakým se adapтуje na novou situaci, jak snáší alternaci mezi zařízením a bydlištem rodičů. Na víkend dítě opět odešlo do domácího prostředí. Dítě, i když stále oficiálně soudně umístěné v kojeneckém ústavu trávilo více času ve své rodině než v instituci. Takto to fungovalo většinou několik týdnů, až do definitivního odchodu dítěte ze zařízení a jeho návratu do rodiny.

Na základě této pozitivní zkušenosti jsme v roce 2008 vypracovali návrh na pobyt dětí v alternaci mezi zařízením kojeneckého ústavu a bydlištem rodičů, a to v rámci prevence.

Tento typ alternativního pobytu se měl týkat dětí, které žijí ve společné domácnosti s rodiči, ale situace je hodnocena sociálními pracovníky jako riziková, rodiče potřebují momentální nebo dlouhodobější podporu v rodičovských funkcích. Doprovázením rodičů by se mohlo předejít klasickému, každodennímu umístění dítěte. Nezbytnou podmínkou pro tento typ umístění je kooperace rodičů s týmem odborníků. Rodiče akceptují spolupráci, včetně částečného svěření dítěte do péče instituce. Zavazují

se k práci na vztahu rodič – dítě, docházejí do instituce na rozhovory s vychovateli a psycholožkou, účastní se i s dítětem některých aktivit v rámci zařízení.

Pro tyto děti by zařízení kojeneckého ústavu mohlo fungovat jako místo prevence, kam by dítě mohlo být v případě potřeby přijato na půlden, celodenně, v noci, o víkendy, i na několik dní.

Projekt by měl být projektem rané prevence, pro děti od narození do tří let. Mohl by představovat zajímavou alternativu mezi ponecháním dítěte v rodinném prostředí a klasickým umístěním v instituci či pěstounské rodině.

Projekt zatím nebyl uveden do praxe, vedoucí zařízení, psycholožka a dětské sestry v rámci přípravné fáze navštívily v letošním roce některá zařízení v Nîmes, v departementu Gard.

b) Pobyt dítěte v alternaci mezi vlastní a pěstounskou rodinou

Alternativní umístění může být realizováno rovněž v rámci pěstounské rodiny. Dítě může být umístěno do pěstounské rodiny tak, že určitý čas, několik dní v týdnu, tráví u rodičů. Zpravidla se děti umístěné v pěstounské péči setkávají s rodiči, pokud je to možné, během víkendů. Můžeme ale uvažovat i o jiném rozložení v čase, o jiném rozvrhu, který by umožnil dítěti prožít více času s rodičem. v případě, že dojde k tenzím a situace je doprovázejícím sociálním pracovníkem vnímána jako příliš riziková pro dítě, čas pobytu v pěstounské rodině může být prodloužen.

První rozhodnutí o umístění dítěte v alternaci mezi vlastní a pěstounskou rodinou byla vynesena paní dětskou soudkyní v Limoges na podzim roku 2006, na podnět pracovního týmu kojeneckého ústavu.

Zde bych ráda uvedla kazuistiku a pokud to časový plán dovolí, mohli bychom se podívat na videozáznam.

Jedno z prvních rozhodnutí se týkalo tenkrát jedenáctiměsíčního chlapce, kterému budeme říkat Evan. Je čtvrtým dítětem paní A., tři starší bratři (9 let, 6 let a necelé 2 roky) jsou umístěni v pěstounských rodinách, s udržováním kontaktu s matkou. Paní A. je 39 let, její rodina je původem z Bretaně. Paní A. nemluví snadno o svém životě, sama byla umístěna v raném dětství, od 8 měsíců do dvou let, do pěstounské rodiny. Poté se vrátila k rodičům, oba měli problémy s alkoholem. Ve věku 12 let byla hospitalizována na psychiatrické léčebně po prvním pokusu o sebevraždu, posléze v adolescenci i v dospělosti pokusy opakovala. Život paní A. byl vždy komplikovaný, v určitých obdobích žila jako bezdomovec, přiznává období masivní alkoholizace. Motivem hospitalizací na psychiatrii jsou deprese a problémy ethylismu. Paní A. je inteligentní žena, má schopnost reflexe a náhledu. Ve vztahu s dětmi může být velmi mateřská, ale může se také, i v přítomnosti dětí, nechat zahlit osobními problémy, vlastní úzkostí a konfliktním vztahem k partnerovi, otci dvou mladších dětí.

Paní A. jsme poznali čtyři roky před umístěním Evana, v době příjmu dvou nejstarších synů, kteří byli po devítiměsíčním pobytu v našem zařízení umístěni do

pěstounské rodiny. Třetí dítě bylo rovněž přijato do našeho zařízení, již ve věku 2 měsíců a deseti dnů, poté, co matka byla opět hospitalizována na psychiatrii. Chlapec byl, ve věku 13 měsíců, rovněž umístěn do pěstounské rodiny, po desetiměsíčním pobytu v kojeneckém ústavu.

V této době paní A. čekala čtvrté dítě, byla v šestém měsíci gravidity s Evanem.

Podstoupila úspěšně protialkoholní léčbu, během celého těhotenství s Evanem nepožila alkohol. Po narození žil Evan do svých čtyřech měsíců s matkou, s tím, že byla organizována síť nejrůznějších služeb, včetně psychologické a lékařské péče v souvislosti s problematikou ethylismu a deprese matky.

Přesto se nepodařilo zabránit situaci krize, matka byla opět hospitalizována a Evan, ve věku čtyřech měsíců a šesti dnů přijat do kojeneckého ústavu, k prvnímu pobytu. Během první návštěvy, které jsem doprovázela na psychiatrické léčebně, jsem pozorovala kvalitní interakci matka – dítě, psychomotorický vývoj dítěte odpovídal jeho věku, miminko bylo komunikativní. Po propuštění z hospitalizace matka spolupracovala s personálem zařízení, návštěvy byly pravidelné, začala si brát dítě domů. Pobyt byl krátkodobý, netrval ani dva měsíce, Evan se vrátil k mamince.

Došlo opět ke krizi, k hospitalizaci paní A. na psychiatrii, tentokrát na vlastní žádost, a k umístění Evana, kterému bylo při příjmu ke druhému pobytu 7 měsíců a 12 dní. Matka se pokoušela organizovat příjem dítěte do kojeneckého ústavu, její sousedka měla jít pro dítě do jeslí a doprovodit do našeho zařízení. Bylo rozhodnuto o předběžném opatření, jedna z našich zdravotních sester a referenční pečovatelka Evana šly pro dítě do jeslí. Dítě poznalo pečovatelku, která se o ně starala během prvního pobytu, bez problému ji následovalo. Evan mohl být umístěn do stejné skupiny dětí jako při prvním pobytu. Paní A. byla velmi nespokojena s tím, že dítě bylo umístěno na základě soudního rozhodnutí v rámci předběžného opatření, chtěla umístit chlapce na svou vlastní žádost. Často nám opakovala, že dítě nevystavila nebezpečí, že umístění sama organizovala, souhlasila s ním. Paní A. ale nerespektovala to na čem jsme se společně dohodly na konci prvního pobytu, o pomoci v organizaci příjmu dítěte do našeho zařízení měla požádat sociální pracovníci svého bydliště a nikoliv sousedku.

Prvních 14 dní jsem doprovázela návštěvy dítěte u matky na psychiatrické léčebně, poté začala docházet do kojeneckého ústavu. Po měsíci návštěvy přerušila, téměř na tři týdny, ale během té doby chodil velmi pravidelně otec dítěte. Když se matka vrátila začali jsme s ní hovořit o tom, že budeme pravděpodobně navrhnout umístění dítěte do pěstounské rodiny. Paní A. byla velmi agresivní, s naším návrhem nesoúhlasila. Opět začala syna vidat velmi pravidelně, komunikace matka – dítě byla během návštěv v zařízení kvalitní. Paní A. požádala o to, aby si chlapec mohl brát na celodenní návštěvy domů, což jsme doporučili a paní soudkyň návrh přijala. Během rozhovorů s vedoucí zařízení a psycholožkou, paní A. začala přijímat myšlenku umístění Evana do pěstounské rodiny, umístění částečného, v alternaci mezi pěstounskou rodinou a bydlištěm matky. Fyzický stav paní A. se zhoršuje, je často unavená. Podařilo se nám vybudovat vztah důvěry, paní

A. souhlasí s umístěním Evana, ale zároveň zdůrazňuje rozdíl mezi klasickým umístěním tří starších synů a umístěním částečným, sekvenčním, které by si přála pro Evana.

Historie těhotenství byla rozdílná, během těhotenství s posledním dítětem paní A. kompletně abstinovala po dobu 14 měsíců.

V den soudního stání bylo Evanovi 11 měsíců a 4 dny, paní dětská soudkyň rozhodovala zároveň o starším bratrovi, třetím dítěti paní A. Pro tohoto chlapce je rozhodnuto pokračovat dále v umístění v pěstounské rodině, kde žije od svých třinácti měsíců. Pro Evana je vyneseno rozhodnutí o umístění v alternaci mezi pěstounskou a vlastní rodinou. Pondělí a úterý bude chlapec s matkou, ve středu v pěstounské rodině, ve čtvrtek a v pátek s matkou, o víkendu v pěstounské rodině. Dítě přespávalo u matky dvě noci v týdnu, z pondělí na úterý a ze čtvrtka na pátek. Zdravotní stav paní A. se zhoršuje, otec dítěte je uvězněn, paní A. je stále unavenější. Sama žádá vedoucí zařízení o rozhovor a přeje si, aby Evan trávil více času v zařízení. Na přespání si chce brát chlapce pouze na jednu noc v týdnu, nikoliv na dvě. Její žádosti je vyhověno, paní dětská soudkyň se změnou souhlasí.

Po třech měsících od soudního rozhodnutí je nalezena pěstounská rodina, která se bude starat o Evana, která akceptuje částečné umístění v alternaci s rodinou dítěte. Paní D., pěstounka a její manžel, jsou představeni rodičům dítěte, nejdříve matce paní A. a několik dní poté otci, panu L.

První setkání dítěte, kterému je 15 měsíců, s pěstounkou paní D. proběhlo v kojeneckém ústavu, za přítomnosti personálu, bez přítomnosti rodičů. Bylo organizováno až po setkání rodičů s pěstouny. Dítě se postupně seznamuje s paní D. a zároveň je zachován rytmus návštěv v bydlišti matky: Evan chodí domů k mamince v pondělí, od 10 do 18 hodin, ve středu od 10 hodin do čtvrtka 18 hodin, s přespáním.

Výchovatelka, která bude sledovat umístění Evana, sleduje rovněž umístění všech starších bratrů a bude dbát na to, aby se sourozenci pravidelně střídali.

Pobyt Evana byl ukončen, když mu bylo 15 měsíců a 19 dní. Odchází s pěstounkou a jejím manželem, víkend stráví v pěstounské rodině a v pondělí bude opět celý den s maminkou. Odchod dítěte ze zařízení je doprovázen vychovatelkou pěstounské péče.

Video:

Druhý setkání dítěte s pěstounkou, za přítomnosti pečovatelky.

Setkání pěstounky s rodiči a dítětem.

Definitivní odchod dítěte ze zařízení.

Závěr

Zákon z roku 2007. Praxe postavená na práci s rodiči. Nebrat jim to co umějí. Překlad plus další závěry.

Profil profesionálneho rodiča

Dana Pukancová, Úsmev ako dar, Slovensko

Na úvod niekoľko citátov, ktoré sú odrazovým mostom k téme profesionálnych rodičov:

„Ak sa staneme svedkami mnohopočerných tráum a hrubých zanedbaní, ku ktorým dochádza u detí, ktoré sa ocitli v inštitucionálnej starostlivosti, nemôžeme sa diviť, že nám snaha o ich uzdravenie môže často pripadať ako stratená vec...“

Na vzdory tomuto očakávaniu však výskumy ukazujú, že sa aj tieto deti dokážu významnou mierou zotaviť...“

Monica Lanyado, pedopsychoterapeut

„Deti majú dostať také bohatstvo, o ktoré by neprišli, ani keby sa pri strokotaní zachránili nahé.“

LIZARDI

Čím viac rizikových faktorov sa uplatňuje vo vývoji dieťaťa tým viac protektívnych faktorov je potrebných ako protiváha.

Protektívne (ochranné) faktory:

- Spoločivá, oporu poskytujúca osoba
- Sociálne podnecujúce prostredie
- Dobré náhradné prostredie počasnej strate matky
- Trvácne, dobré vzťahy aspoň s jednou primárnou vzťahovou osobou
- Aktívny temperament spojený s radosným nadväzovaním kontaktov

1. Všeobecné a špecifické požiadavky na profesionálneho rodiča na Slovensku

A. Všeobecné požiadavky

Podľa zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele profesionálnym rodičom sa môže stať osoba, ktorá

• je bezúhonná:

- a) nebola odsúdená pre úmyselný trestný čin na nepodmienečný trest odňatia slobody vo výmere vyššej ako jeden rok,
- b) nebola jej priznaná vina za niektorý z trestných činov hrubo narušujúcich občianske spoluzitie, proti rodine a mládeži, proti ľudskej dôstojnosti, proti ľudskosti, za trestné činy ohrozenia pohlavnou chorobou alebo vírusom ľudskej imunodeficiencie.

• spĺňa kvalifikačný predpoklad:

- a) najmenej úplného stredného vzdelania
- b) osobitný kvalifikačný predpoklad podľa osobitného predpisu (má ukončené VŠ vzdelanie v odbore špeciálna pedagogika) a absolvovala prípravu na profesionálne vykonávanie náhradnej starostlivosti v rozsahu 40 hodín,
- c) alebo spĺňa kvalifikačný predpoklad najmenej úplného stredného vzdelania (má stredoškolské vzdelanie ukončené maturitou skúškou alebo iné vysokoškolské vzdelanie) a absolvovala prípravu na profesionálne vykonávanie náhradnej starostlivosti v rozsahu najmenej 60 hodín

B. Špecifické požiadavky

Špecifické požiadavky na profesionálneho rodiča vychádzajú z praxe a z potrieb detí, o ktoré sa profesionálny rodič stará. Musí teda v prvom rade vedieť:

- pomôcť dieťaťu prekonať stratu, poskytnúť mu bezpečný vzťahovú väzbu a uspokojovať výchovné potreby,
- zároveň sa rozlúčiť s dieťaťom pri jeho odchode späť do vlastnej rodiny alebo do osvojenia,
- podporovať vzťah dieťaťa s vlastnou rodinou a jeho identitu,
- tímovo spolupracovať.

Kompetenčné kategórie schopností a zručností profesionálneho rodiča sú:

- Chrániť deti a starať sa o ne
- Naplňať vývinové potreby detí a rozpoznať vývinové oneskorenia
- Podporovať vzťahy medzi deťmi a ich rodinami
- Vytvárať pre deti bezpečné, plnohodnotné vzťahy na celý život
- Pracovať ako člen profesionálneho tímu

2. Špecifická práca profesionálneho rodiča

V knihe Profesionálni rodič, alebo Gulatá kocka (Návrát, 2000) je profesionálne rodičovstvo prirovnávané ku gulatej kocke ako k niečomu zvláštne, veľmi ťažko predstaviteľnému a v praxi aj nenakresliteľnému. Súvisí to s tým, že ide zlúčenie dvoch rolí a to roly vychovávateľa (zamestnanca) a rodiča. Ak chceme konkrétne formulovať požiadavky na budúceho profesionálneho rodiča, potrebujeme si najprv uvedomiť a dôkladne poznať túto prácu – opis pracovného miesta.

Pokúste sa opísať pracovné miesto profesionálneho rodiča podľa následných bodov. Myslite pritom na to, ako sa uvedené vzťahuje k potrebám dieťaťa.

Profesionálny rodič: opis pracovného miesta

Zodpovednosti:

Pracovné výstupy:

Kritéria úspešnosti výkonu práce:

Konkrétne činnosti:

Pracovné väzby a komunikácia:

Toto je jednou z dvoch najdôležitejších činností v procese prijímania novej pracovnej sily.

Ide o zodpovedanie otázok, akú firmnú potrebu dané pracovné miesto napĺňa.

Ide o analýzu činností, ktoré daný pracovník na danom pracovnom mieste má vykonávať.

Ako sa „nepopáliť“ pri výbere profesionálneho rodiča.

Potrebuje vedieť!

Neustále robíme nejaké výberové konania. Vyberáme si životného partnera, auto, najlepší projekt, ... Ak sa napríklad manželka rozítda, možno konštatovať, že výber manželka nebol správny? V skutočnosti to nemusí znamenať, že jeden či druhý bol zlý, nevhodný, ale že kombinácia dvoch „správnych ľudí“ nebola šťastná. Aká je paralela s výberom profesionálneho rodiča? Ide o **dvojnásobný výber** – vyberáme si spolupracovníka do tímu a zároveň „rodiča“ pre deti. A to kladie veľkú zodpovednosť na toho, kto tento výber realizuje.

Proces výberu a rozhodovania je potrebné mať zdokumentovaný, podchytený tak, ako je to len možné, aj keď rozhodovanie je z veľkej časti subjektívnou záležitosťou. Vďaka zdokumentovaniu je potom hodnotiteľná efektívnosť jednotlivých krokov, resp. kritické miesta výberu. Každý neúspech je potrebné podrobne skúmať, či nebolo niečo opomenuté, či použité metódy boli naozaj vhodné. Keď sa neosvedčí vybraný kandidát, treba sa pýtať, v čom nastal problém a nie ukazovať prstom na vinníka. Aj neúspech je cenným zdrojom informácií a približuje nás k úspechu. Výberové konanie nekončí rozhodnutím či prijatím zamestnanca. Pre zhodnotenie úspešného výberu profesionálneho rodiča je užitočné zhodnotenie adaptačného procesu. Často predčasný odchod prijatého zamestnanca nie je o nekvalitnom výbere. Pokiaľ pri výbere bola dôkladne zvážená vhodnosť konkrétneho kandidáta vzhľadom ku konkrétnemu detskému domovu a ku konkrétnemu dieťaťu, odchod profesionálneho rodiča alebo neuspokojivá spolupráca môže byť následkom nedostatočného adaptačného procesu alebo nedostatočnej podpory.

Profil ideálneho kandidáta – profesionálny rodič

Vo vzťahu k potrebám dieťaťa sa musíme zamyslieť, aké má mať profesionálny rodič:

Vedomosti (oblasti, úroveň):

Zručnosti (v čom):

Skúsenosti (oblasť, hĺbka):

Postoje (želateľné a neželateľné):

Sociálne spôsobilosti:

Osobnostné požiadavky:

Ďalšie predpoklady (fyzické, možnosť cestovania, ...):

Motivácia – čo ho motivuje k výkonu tejto práce

Otázky, mapujúce motiváciu kandidáta

- Čo očakávate od pozície profesionálneho rodiča?
- Aké dôvody vás viedli k podaniu žiadosti?
- Čo ste postrádali v minulých pracovných pozíciách a čo chcete nájsť u nás?
- Čo vás v predchádzajúcich pracovných pozíciách bavilo a čo nie? (sledujeme, či viac hovorí o náplni práci či o ľuďoch)
- Čo vás motivuje k práci? Kedy pocítujete spokojnosť?
- Z akých dôvodov ste menili zamestnanie?
- O akých možnostiach zamestnať sa uvažoval a prečo sa rozhodol pre túto pracovnú pozíciu?
- Keby ste mali povedať, čo má pre vás v danej pracovnej pozícii najväčšiu hodnotu, čo by ste povedali?

Každý zamestnávateľ si tieto kategórie určuje podľa vlastných predstáv, požiadaviek, skúseností.

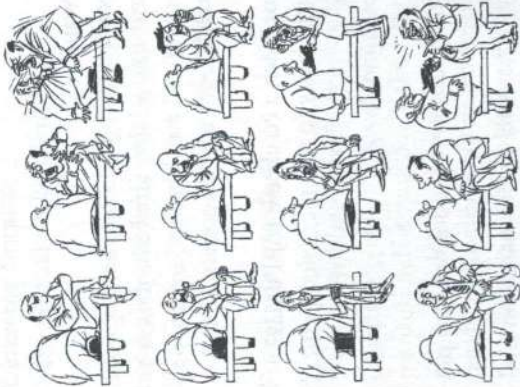
Z praxe sme sa pokúsili vybrať niektoré typy ľudí, ktorí sa môžu uchádzať o prácu profesionálneho rodiča:

- **Slobodná mladá žena po skončení školy hľadá možnosť zamestnať sa** – nepoznáam takúto zamestnankyňu
- **Výdatá žena 40–50 rokov, už dospelé deti, odídene z domu, najmladšie ešte študuje** – je ich najviac
- **Výdatá 30 ročná žena, končí jej rodičovský príspevok pri prvom, popri-pade druhom dieťati** – poznám 3 ženy v tejto situácii
- **Výdatá pani – 4 a viac detí, aj 8** – poznám 3 ženy v tejto situácii
- **Ženatý muž – toho času bez práce** – poznám 2 prípady

Čo pomáha pri výbere vhodných kandidátov na prácu profirodiča:

1. Rozpoznanie znakov pri analýze zaslaných materiálov (životopis, motivačný list)
2. Stretnutie „face to face“
3. Pohovor adepta na profesionálneho rodiča
4. Návšteva v rodine

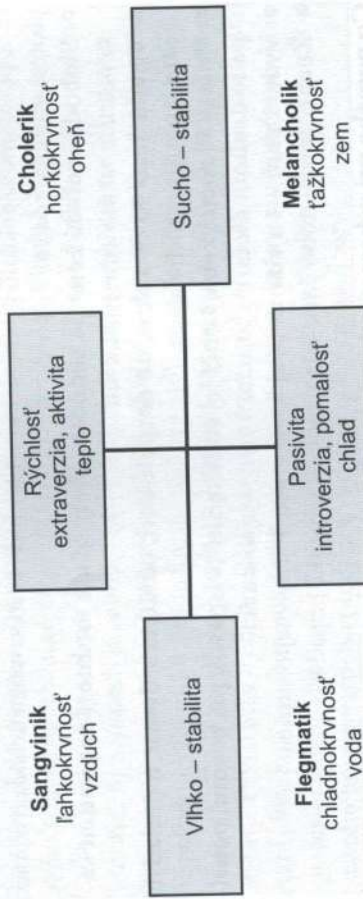
Typológia temperamentu

Bidstrup Herluf

Rozpoznáte tieto typy?

Temperament – miešanie živlov

Problematické typy pre vykonávanie práce profirodiča

Problémové typy kandidátov stoja na rozhraní normálnych a patologických jedincov.

Pre každého riadiaceho pracovníka je dobré, keď dokáže identifikovať niektoré typy potencionálne konfliktných jedincov:

- Narcistický typ
- Príliš úzkostný typ

- Puntičkársky typ
- Agresívny typ

Základné charakteristiky uvedených typov.

Narcistický typ

- Zameranosť príliš na seba – na to, ako vyzerať, ako pôsobi na iných. Akékoľvek pochybnosti ich názorov interpretujú ako útok. V komunikácii často používajú slovo ja, svoje úspechy často zveličujú
- Neschopnosť zvládať kritiku
- Intenzívna potreba byť obdivovaný
- Prílišná kritickosť voči okoliu
- Malá miera empatie
- Sklon druhých poúčať, napomínať ich a vyvolávať pocit viny
- Hostilita (nepriateľstvo) vo vzťahoch
- Sklony k manipulácii

Úzkostný typ

- Schúlené držanie tela, vyhýbavý pohľad, neisté gestá. Častejšie autokontakty (hľadanie seba. Škrabanie sa za ušami, dotýkanie sa nosa, ...)
- Výraz tváre prezárdza zábrany, nerozhodnosť, váhanie
- Neisté vyjadrovanie – časté odmlky, časté opakovanie otázok, obavy, uistenie
- Podlieha panike, bojí sa rozhodnutí, často o sebe pochybuje alebo si niečo včíta
- Neverí si, volí úniky, vzdáva sa vopred, predstava zložitejších úloh ho ničí
- Hanbí sa i za bezvýznamné zlyhania – nevracia sa do prostredia, v ktorom k zlyhaniu došlo
- Obracia sa k autoritám, volá druhých na pomoc

Puntičkársky typ

- Pevné držanie tela, zodpovedný výraz, priamy pohľad, disciplinované gestá
- Slušné vystupovanie, „triezve“, oblačenie, starostlivá úprava zovňajšku
- Starostlivosť, ritualizovaný životný štýl
- Poriadkumilovnosť, rešpekt voči predpisom
- Prísne logické myslenie, škatulkovanie
- Zákony ho upokojujú, chápe racionálnych ľudí
- Popudzujú ho osoby veľmi optimistické, srdečné, výstredné i pribojné
- Zdržanlivý je voči všetkému novému, v nových situáciách býva podráždený, nedotklivý až zlomyselný

Agresívny typ

- Robustná postava, nemenný, nechápavý a nepriateľský výraz tváre

- Pomalé myslenie, podozrievavosť, vzťahovacosť
- Hlučný, nespisovný, nelogický a vulgárny
- Netolerantné presadzovanie svojich záujmov, skratové reakcie
- Ostrý prístup s trieda zastrahovanie slušnejších či submisívnejších typov
- nepriateľské postoje voči všeobecne prijímaným hodnotám, ideálom, autoritám a zvykom

Profesionálne rodičovstvo a iné zamestnanie (porovnanie)

Posúkame skvelé pracovné miesta:

- Pracovná doba – 24 hodín denne, 7 dní v týždni – ťažkosti s čerpaním dovolenky, pri práceneschopnosti, hospitalizácii a pod.
- Pracovná náplň – starostlivosť o jedno alebo viac detí so špeciálnymi potrebami, výchova a vzdelávanie, upratovanie, varenie, pranie, nákupy, vedenie účtovníctva a iné podľa potreby
- Plat – najčastejšie minimálna mzda, s častými nárokmi na financie vašej rodiny
- Ukončenie pracovného pomeru – možné iba s výčitkami svedomia (pretože spoločí návrat detí do detského domova)

Prečo je vplyv na rodinu v tomto zamestnaní väčší ako pri akomkoľvek inom zamestnaní?

Nemožnosť oddeliť prácu a rodinu

1. Dieťa sa stáva súčasťou rodinného systému a vplýva na ostatných jeho členov a vzťahy medzi nimi, na spôsob komunikácie v rodine, výchovné metódy, zvyky...
2. Plnenie pracovných povinností za aktívnej (a často nevyhnutnej) účasti všetkých členov rodiny
3. „Zdieľanie osobného vlastníctva“ – financie, hračky, domácnosť, čas – ktorý je „voľný“ a ktorý „pracovný“ – keď sa hrám so všetkými deťmi, som v práci, alebo doma?
4. Nosenie si problémov z „práce“ domov do rodiny – z práce nikdy neodchádzam

Čo potrebuje profirodina?

- Kvalitnú prípravu – ktorá ich pripraví na rôzne špecifické situácie
- Systematické vzdelávanie a sprevádzanie počas celého trvania ich práce ako profesionálnych rodičov
- Praktickú pomoc – občasný dozor pri deťoch, pomoc v domácnosti
- Možnosť krízovej pomoci alebo rady – mat' niekoho, na koho sa môžu okamžite obrátiť v prípade potreby

Predpoklady spolupráce

- Informovanosť odborníkov pracujúcich s profesionálnou rodinou o špecifikách profesionálneho rodičovstva a o nožnej pomoci
- Úcta k profesionálnej rodine ako systému
- Ochota profesionálnych rodičov neustále sa vzdelávať a spolupracovať s odborníkmi
- Partnerský vzťah založený na vzájomnej dôvere zameraný viac na pochopenie a povzbudenie ako na podozrievanie a kritiku
- Tímová spolupráca – rôzni pracovníci zaoberajúci sa jedným prípadom spolu komunikujú, odovzdávajú si aktuálne informácie a spoločne plánujú ďalšie kroky

A hlavne

Aby všetci zúčastnení mysleli na to, že cieľom a centrom našej spoločnej práce je DIEŤA a jeho pocity a potreby

Ďakujem za pozornosť.

Zároveň ďakujem mojim kolegyniam Mgr. Andree Hudekovej a Mgr. Kataríne Gromošovej, ktoré mi pomohli pri príprave na workshop.

Jak nám mohou pomoci standardy poskytování sociálně-právní ochrany dětí?

Markéta Čožíková, Krajský úřad Olomouckého kraje

Nejprve bude třeba krátkého ohlednutí do nejbližší historie vzniku myšlenky standardizace poskytování sociálně-právní ochrany dětí, ale není tajemstvím, že tento požadavek přineslasama praxe. Řada akademiků, ale i praktiků si velmi často klade otázku, co je cílem činnosti sociálního pracovníka OSPOD, čili co je předmětem jeho intervence při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. Chtělo by se jedno-duše říci, že cílem takové intervence je blaho dítěte, ale kde máme tu jistotu, že sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí dokáže uvažovat o situaci ohroženého dítěte v jeho komplexitě a při hledání řešení kreativně využije řady nástrojů a metod, jejichž důsledky zvažuje jak v rovině teoretické, tak i praktické? Realita všedního dne tuto predikci vždy nepotvrzuje, proto se také čas od času objevují v médiích kauzy dětí s ofřesnými životními příběhy, které jsou mnohdy prezentovány veřejnosti dehoneštujícím způsobem zejména pro ohrožené dítě. Ať už jde v těchto zveřejněných případech ohrožených dětí o selhání systému, selhání

jednotlivce či kombinaci obojího, naše společnost je povinna na základě závazků vyplývajících z mezinárodních smluv zajistit všem dětem ochranu, pomoc a podporu včetně jejich plného harmonického rozvoje.

Vláda České republiky v červenci roku 2009 přijala Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti (dále jen NAP) a tento dokument definuje klíčové aktivity nutné pro zvýšení kvality práce s ohroženými dětmi. Jeho cílem je zejména zvýšit kvalitu práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami, sjednotit pracovní postupy zaměstnanců sociálně-právní ochrany dětí při řešení konkrétních situací ohrožených dětí, zajistit dostupnost sociálních služeb zaměřených na děti a rodiny a snížit počet dětí dlouhodobě umístěných v nejrůznějších typech ústavní péče. To by mělo vést nejen ke zvýšení životních šancí ohrožených dětí, ale i k významnější podpoře rozvoje jejich osobnosti, nadání či schopnosti.

Filozofie procesu transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti vychází z preambule Úmluvy OSN o právech dítěte, kterou Česká republika ratifikovala a kde je deklarováno, že dětství má pro svou tělesnou a duševní nezralost nárok na zvláštní péči, pomoc a právní ochranu. Rodina jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro blaho a růst veškerých svých členů a zejména dětí musí mít nárok na potřebnou ochranu a pomoc tak, aby mohla beze zbytku plnit svoji úlohu ve společnosti.

Aktivita v rámci NAPu se zaměřují zejména na prevenci ohrožení dětí a jejich rodin před rizikovým chováním, vyhledávání dětí a rodin v ohrožení, práci s ohroženým dítětem i jeho rodinou při snaze o její zachování jako přirozeného prostředí dítěte, práci s dětmi svěřenými do náhradní rodinné péče, kdy tato rodina není vnímána jako ohrožená, nýbrž jako vyžadující podporu, na práci s dítětem v institucionální péči a na osamostatnění dítěte. Na uvedených aktivitách participují pilotní kraje, konkrétně se jedná o kraj Olomoucký, Zlínský, Karlovarský a Pardubický, nově k pilotáži přistoupil také kraj Královéhradecký.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí provedl v rámci NAPu studii, jejíž první část byla věnována kvalitativnímu výzkumu provedenému na oddělení sociálně-právní ochrany dětí a zaměřenému na možnosti a limity sociální práce v rámci ochrany dětí. Orgány sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností (dále jen OSPOD) byly podrobeny kvalitativní analýze řešení konkrétních případů, součástí sběru dat bylo také vyplnění dvou dotazníků, z nichž jeden se zaměřoval na základní údaje o dětech v evidenci OSPOD a o organizaci práce OSPOD. Druhý dotazník byl věnován kvalifikačním předpokladům zaměstnanců a personálnímu zabezpečení výkonu práce. Sběr dat probíhal v průběhu měsíce srpna a září roku 2010 u 21 OSPOD ve třech pilotních krajích, konkrétně se jednalo o 8 OSPOD v kraji Olomouckém, o identický počet OSPOD v kraji Zlínskému a o 5 OSPOD v kraji Karlovarském.

Dle mého názoru výsledky šetření výzkumného týmu Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí jednoznačně hovoří ve prospěch standardizace poskytování

sociálně-právní ochrany dětí, ačkoliv jde vůbec o první pokus standardizace úřední agendy u nás. V empirickém výzkumu zjištěné limity poskytování sociálně-právní ochrany potvrzují zejména profesní nejistotu pracovníků OSPOD v rozmanitosti úkolů a rolí, kdy jsou nuceni vykonávat řadu činností a vstupovat do rozličných rolí, ne vždy však k tomu mají potřebné kompetence. Pracovníci OSPOD preferují obecně formulovaná doporučení ke zlepšení před specifickým dlouhodobým vedením k získání konkrétních dovedností v oblasti finanční gramotnosti, péče o děti či domácnost (Kuchařová, 2010), ať již v rámci terénní práce či kontaktu s klientem na úřadě. Je také patrné, že pracovníci se opírají při práci s klienty o vlastní názory, povity či postoje nebo o zaběhlou praxi na konkrétním pracovišti a nepovažují za problematické, že se při posouzení životní situace neopírají o odborné metodiky. Dalším alarmujícím zjištěním je fakt, že pokud vůbec pracovník OSPOD plánuje svoji činnost v rámci řešení případu, písemnou podobu má tento plán pouze výjimečně. Někteří sociální pracovníci považují plánování při řešení případu za zbytečné, neboť situace se v průběhu času může měnit, a pokud jde o participaci klienta na řešení jeho problému, vyskytují se i případy, kdy pracovník OSPOD klienty s plány a postupy, které budou realizovány, vůbec neseznamuje. Někteří pracovníci OSPOD nedostatečně motivují klienty ke spolupráci a významným způsobem podceňují evaluaci své činnosti.

Jak tedy mohou standardy poskytování sociálně-právní ochrany pomoci?

Standardizace postupů sociálních pracovníků při poskytování sociálně-právní ochrany ohroženým dětem pomůže zmírnit profesní nejistotu při ovlivňování životů ohrožených dětí i jejich rodinných příslušníků. Legislativa totiž poskytuje pracovníkům OSPOD poměrně významný mandát v tomto smyslu, ale jejich jistota v práci s rodinou ohroženého dítěte není velká a mají pouze málo opor, které by ji eliminovaly.

Standardy poskytování sociálně-právní ochrany také omezí spoléhání se sociálních pracovníků OSPOD na odborníky jiných profesí jako např. psychology, psychiatry apod. z důvodu nejistoty v rozhodování, kde by vlastní činnost sociálního pracovníka OSPOD měla být plně uvědomělá a v jeho kompetenci.

Standardizace postupů OSPOD přinese nejen lepší orientaci v jednotlivých rolích sociálních pracovníků (koordinátor, vyjednávač, mediátor...), ale i nové návody a metodiky jako odborné opory a v neposlední řadě také nové znalosti a dovednosti.

Tvorba standardů při poskytování sociálně-právní ochrany dětí by měla vést k přehodnocení některých zažitých praktik na pracovišti a ve výsledku minimalizovat ambivalenci rolí, které musí sociální pracovník OSPOD plnit, což někdy vede k neefektivní intervenci v konkrétním případě. Jedná se zejména o výkon autoritativní funkce ve smyslu dohledu či pro klienta nepřijemného rozhodnutí, často přímo represivního opatření v kontrastu kupříkladu k sanaci rodiny. Konflikt či dilema dvojí role (dozorce versus pomáhající) přináší současně zažité modely organizace práce OSPOD.

Úvod k právní úpravě osvojení v rekonstrukci soukromého práva

Petr Sedlak

Osvojení v občanském zákoníku je podřízeno celkové koncepci změn v oblasti soukromého, resp. rodinného práva, přesto lze konstatovat, že nová právní úprava v podstatných rysech navazuje na právní úpravu obsaženou v zákoně o rodině. Obě právní úpravy mají shodný mezinárodně-právní základ.

Zákon o rodině v aktuálním znění plně promítá požadavky Úmluvy OSN o právech dítěte a zároveň reflektuje obligatorní část Evropské úmluvy o osvojení dětí. Na shodných právních základech je vybudována i právní úprava obsažená v občanském zákoníku, která však v sobě promítá i principy revidované Evropské úmluvy o osvojení.

Oproti stávající právní úpravě představuje úprava v občanském zákoníku, jakoli výrazně obsahově bohatší, komplexní právní úpravu institutu osvojení v širších souvislostech než stávající právní úprava.

Změny v oblasti právní úpravy osvojení je třeba rozdělit do tří kategorií. Jednak změny systémové, dále změny v systematice právní úpravy a nikoliv nejméně významná definiční a terminologická upřesnění.

Zásadní systémovou změnou je oddělení institutu osvojení od náhradní rodinné péče. Mezi další změny patří změny v pravidlech pro souhlas rodičů nezletilého, posílení významu předosvojitelské péče, posílení postavení nezletilého, posílení práv putativních příbuzných, řešení anonymity osvojení a automatické konverze nezrušitelného osvojení.

Systematické změny – rozdělení právní úpravy na jednotlivé celky.

Definiční a terminologická upřesnění – dochází k pozitivněprávnímu vymezení základních definic a principů osvojení, které byly doposud předkládány pouze odbornou literaturou, komentáři případně judikaturou.

Systemové změny:

a) změna v postavení osvojení v rámci rodinného práva

Osvojení má být nadále chápáno nejen jako institut náhradní rodinné péče, ale zejména jako statusová změna. Dle důvodové zprávy k návrhu občanského zákoníku je tato změna vyvolána zejména tím, „že značný počet osvojení je jenom – tak zvaným – osvojením nepravým, totiž osvojením manželem rodiče dítěte, jednak to, že ani osvojení dítěte osobami od rodičů odlišnými (osobou od rodiče odlišnou) není pouhou péčí, i když se třeba u malého dítěte viditelně do péče koncentruje: vždy se předevíš, a to právě na rozdíl od všech institutů náhradní péče (zčásti s výjimkou poručenství), jedná o záležitost statusovou, kdy rozhodnutí soudu změně zdaleka ne jen poměry mezi přirozeným rodičem, dítětem a osvojitelem.“

Standardizace pracovních postupů a vytvoření metodik v oblasti poskytování sociálně-právní ochrany dětí může omezit příslušnou osobní angažovanost sociálních pracovníků, která bývá v některých případech kontraproduktivní, neboť může u konkrétního sociálního pracovníka způsobit úplné zahlcení případem přes nepřiměřenou benevolenci vůči zjevně nebezpečnému klientovi až po bezbřehé osobní zklamání pracovníka blížící se syndromu vyhoření. S tím souvisí i míra participace klienta na řešení jeho případu a jeho aktivní role i v procesu plánování postupu, pokud ovšem plánování ze strany sociálního pracovníka vůbec probíhá.

Standards poskytování sociálně-právní ochrany přinesou se zaváděním na jednotlivá pracoviště též možnost supervize, a to jak případové, tak i jako zdroj podpory a emocionální opory. Eliminuje se tedy náhrada supervize neformálními konzultacemi se zkušenějšími kolegy, jak je dnes již běžnou praxí.

V neposlední řadě by standardizace poskytování sociálně-právní ochrany dětí měla poskytnout prostor pro průběžnou evaluaci a věcné přezkoumání případu, jež dosud není standardní součástí práce sociálních pracovníků OSPOD. Měla by se zlepšit dosud limitovaná znalost sociálních pracovníků OSPOD sítě podpůrných služeb pro rodiny s dětmi, zintenzivnit spolupráce s nestátním neziskovým sektorem a zlepšit dostupnost odborné podpory pracovníků OSPOD v záležitostních situacích.

Standardizace OSPOD ovšem nesmí vést k tzv. defenzivní praxi (srovnej Howe, 1991; Banks, 1995), kdy sociální pracovník jedná podle předpisů a plní své povinnosti definované zaměstnavatelem či zákonem. V takovém případě bývají klienti přetvářeni tak, aby vyhovovali standardům a metodikám či jiným praktikám organizace místo toho, aby organizace byla přetvářena tak, že bude schopna reagovat na požadavky a potřeby klientů. Naopak standardizace postupů sociálně-právní ochrany dětí musí směřovat k praxi reflexivní, kde se sociální pracovník snaží o integraci znalostí, hodnot, dovedností a jejich využívání v praxi. Propojuje své osobní hodnoty s těmi profesními a snaží se vyrovnávat s nejistotou, která sociální práci provází. Sociální pracovník praktikující reflexivní praxi je dle Matouška (2003) většinou autonomní osobností schopnou nést morální odpovědnost za svá rozhodnutí.

Použitá literatura:

- BANKS, S. Ethics and Values in Social Work. Macmillan Press, London, 1995
- HOWE, D. The Family and the Therapist. In: Davies, M. (ed.): The Sociology of Social Work. Routledge, New York, 2001
- KUCHAROVÁ, V. a kol. Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech. Praha: VÚPSV, 2010
- MATOUŠEK, O. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2001
- Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte
www.mpsv.cz/cs/7259

Posun institutu osvojení z výlučného rámce náhradní rodinné péče do oblasti statusové s sebou nese i důsledky v rovině institucionální, kdy o statusových právech přísluší rozhodovat především soud. Je proto zcela logické, že občanský zákoník přistoupil k odstranění dvojkoľejnosti rozhodování v otázkách osvojení, když rozhodovací kompetence jsou plně svěřeny do rukou soudu, a to ve všech otázkách, tedy při rozhodování o osvojení nezletilých bez souhlasu rodičů, při rozhodování o péči o nezletilé před osvojením, při rozhodování o osvojení, ale i např. při utajení osvojení.

b) změny v osvojení

1) k posílení práv příbuzných existujících i putativních příbuzných – v rámci nové právní úpravy dochází k zásadnímu zdůraznění postavení osvojení jako subsidiární formy péče o nezletilé děti a zdůraznění funkce biologické rodiny jako primárního pečovatele o nezletilé děti. Za významnou se považuje nejen nejužší a prokázaná biologická rodina ale je posílen i význam osob, které o sobě tvrdí, že jsou příbuzní dítěte. O osvojení nadále nebude možné rozhodnout v případě možné příbuzenské péče.

2) k posílení práv samotného osvojence, kterému rekonfigurační příznává zásadní práva s ohledem na dosažení určitých věkových hranic (jež jsou promítnutím mezinárodněprávních trendů) – občanský zákoník posiluje postavení nezletilého zejména ve třech otázkách. Občanský zákoník dává nezletilému dítě právo souhlasit s osvojením, když od 12 let je jeho souhlas s osvojením obligatorní podmínkou osvojení. Před dosažením tohoto věku je třeba jeho vyjádření. Dále nejpozději před nástupem školní docházky má dítě právo dozvědět se, že bylo osvojeno (toto právo vyplývá z povinnosti rodičů informovat dítě o osvojení), a dále má nezletilé právo po dosažení zletilosti prolomit anonymitu osvojení, pokud byly okolnosti osvojení utajeny.

3) k posílení péče před osvojením – péče o osvojence před osvojením bude nově jádrem procesu osvojení. Při jejím nařízení musí být zodpovězeny základní otázky spojené s osvojením a s naplněním obecných předpokladů pro osvojení. Cílem předosvojitelské péče je dát prostor soudu, jako orgánu, který o osvojení rozhoduje, aby nabytí přesvědčení, že mezi osvojencem a osvojitelem vznikly alespoň základy vztahu jako mezi rodiči a dětmi.

Samotná péče před osvojením se rozpadá do dvou fází, a to o péči o nezletilé od narození a „klasickou“ předadopční péči. O obou formách rozhoduje soud. v případě péče od narození lze převzít dítě do péče ihned po narození po rozhodnutí soudu, nenahrazuje však předadopční péči a je možné ji realizovat toliko na území ČR. Do standardní předadopční péče bude možno svěřit v okamžiku, kdy uplynou tři měsíce ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, a tato péče nesmí být kratší než šest měsíců.

4) k jasněmu deklarování pravidel anonymity osvojení – možnost utajit osvojení existuje jak pro rodiče dítěte a okolnosti jeho souhlasu, tak i pro osvojitele a osvojence před rodinou původu dítěte.

5) k vytvoření podmínek pro automatickou konverzi nezrušitelného osvojení – občanský zákoník nadále připouští rozdělení osvojení na zrušitelné a nezrušitelné. Primárně dochází k osvojení zrušitelnému, nicméně o změnu osvojení na osvojení nezrušitelné nemusí osvojitelé nutně žádat, neboť ke změně dojde automaticky uplynutím času, a to doby tří let od rozhodnutí o osvojení

6) změny v úpravě souhlasu rodiče nezletilého – změny v souhlasu rodiče jsou obsažné a stojí za samostatný článek, přesto se je pokusím nastínit alespoň ve stručnosti. Za zásadní je třeba označit, že souhlas k osvojení bude moci učinit rodič pouze osobním prohlášením vůči soudu – souhlas bude nutno dát přímo u soudu, nikoliv pouze písemně v jakkoliv kvalifikované formě. Dále je třeba poukázat, že odvolat souhlas bude možno bez omezení po dobu tří měsíců od chvíle kdy, byl dán. Po té bude možno odvolat souhlas toliko za zákonných podmínek. Automaticky zanikne souhlas uplynutím šesti let od chvíle, kdy byl dán. Souhlas bude moci udělit i nesvěprávný rodič, pokud v tomto rozsahu nebude jeho svěprávnost omezena, nebude ho moci udělit rodič mladší než 16 let.

Zůstává zachováno, že matka bude moci dát souhlas nejdříve uplynutím šesti týdnů od narození dítěte, otec ihned po narození dítěte.

Bez souhlasu rodiče bude moci být dítě osvojeno:

- a) byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení,
- b) není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout, nebo
- c) se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří zjistit.
- d) zjevně nemá o dítě zájem

Systematické změny: Právní úprava osvojení je nadále systematicky rozdělena jednotlivé celky, a to:

Osvojení

Pododdíl 1 – Osvojení, osvojitel a osvojované dítě

Pododdíl 2 – Souhlas s osvojením

– Souhlas dítěte s osvojením

– Souhlas rodičů

Pododdíl 3 – Péče před osvojením

Pododdíl 4 – Následky osvojení

– Utajení osvojení

– Dohled nad úspěšností osvojení

Úprava přiměřeného věkového rozdílu je pro aplikační praxi jednou ze zásadních novinek v rámci rekodifikace, horní věková hranice rozdílu mezi osvojitelem a osvojeným dítětem je ponechána judikatorní praxi.

- Zrušení osvojení
- Opětovné osvojení osvojence
- Osvojení zletilého
- Osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého
- Osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého
- Společná ustanovení pro osvojení zletilého

Pododdlí 5

Definice a parametrické nastavení systému:

- 1) *Definice osvojení* – oproti stávající úpravě, a např. i oproti slovenské úpravě, poskytuje občanský zákoník legální definici osvojení. Ve smyslu klasické definice osvojení rozumí občanský zákoník osvojením přijetí dítěte za vlastní.
- 2) *Definování obecných podmínek osvojení* – obecné podmínky osvojení představují základní skutečnosti, na nichž je nutno bez výhrad trvat.
  - a) *Vytvoření vztahu nebo jeho zákládě, jaký je mezi rodičem a dítětem* – oproti současnému stavu se dříve měnil ze spojení „Osvojením vzniká“ na „Mezi osvojitelem a osvojenecem se musí vytvořit“. Vztah mezi osvojenecem a osvojitelem musí vzniknout de facto a nikoliv pouze de iure (adoptione natura imitatur).
  - b) *Soulad s nejlepšími zájmy dítěte*
  - c) *Zákaz nepatřičného zisku ze souvisejících činností* – stejně jako je pozitivní vymezení vztahu k principu nejlepších zájmů dítěte je zákaz nepatřičných zisků takéž reflexe mezinárodních dokumentů.
- 4) *Vyloučení osvojení mezi příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci, s výjimkou surrogátního mateřství*. Surrogátní, neboli náhradní mateřství však doposud není pozitivně právně upraveno a ani není připravena právní úprava náhradního mateřství. Jedinou pozitivněprávní zmínkou o náhradním mateřství zůstává právě ustanovení občanského zákoníku, které prolamuje zákaz osvojení v řadě přímé.
- 5) *Obecné vymezení subjektů osvojení* – společní osvojitelé mohou být pouze manželé, osvojitelem může být jeden z manželů, osamělá osoba pouze výjimečně. Osvojenecem v případě osvojení nezletilého může být pouze nezletilé dítě, které nenabýlo plně svéprávnosti.
- 6) *Přiměřený věkový rozdíl* – v otázce přiměřeného věkového rozdílu dochází k významnému posunu, když obsahově reflektuje revidovanou Evropskou úmluvu o osvojení dětí a fakticky se přibližuje i úpravě obsažené v ABGB. Mezi osvojitelem a osvojeným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl, zpravidla ne menší než šestnáct let; jen souhlasí-li s osvojením opatrovník zastupující dítě v řízení a je-li osvojení v souladu s nejlepšími zájmy dítěte, může být věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojeným dítětem výjimečně menší než šestnáct let.

(V tomto programovém bloku jsou přednesena sdělení účastníků semináře, která se nemusí shodovat s názory organizátorů semináře.)

Pěstounská péče vykonávaná prarodiči dítěte

Lucie Salačová, Rozum a cit, o.s.

Občanské sdružení Rozum a cit od roku 2000 podporuje myšlenku náhradní rodinné péče v České republice a nabízí náhradním rodinám podporu především prostřednictvím svých služeb.

Specifickou skupinu pěstounů tvoří **příbuzní svěřených dětí – především prarodiče**, kterým při své práci věnujeme velkou pozornost nejen proto, že se jedná o početnou skupinu – v České republice tvoří prarodiče pěstouni 51% všech pěstounských rodin, jedná se tedy o cca 4 300 rodin, ale především proto, že je jejich situace velmi komplikovaná, a tedy si pozornost a pomoc zaslouží. Mezi našimi klienty je 80 příbuzenských pěstounských rodin. Intenzivně se této skupině věnujeme 2 roky při **setkávání podpůrné skupiny**, a známe tedy jejich příběhy i jejich těžkosti, především finanční a zdravotní. Také rodinná situace bývá velmi komplikovaná – prarodiče (či jiní příbuzní) se stávají pěstouny náhle, bez možnosti přípravy, většinou jde o vyústění dlouhodobých problémů v rodině, kde děti doposud vyrůstaly. Jejich rodinné finanční zázemí není ve většině případů připraveno na přijetí jednoho či většího počtu dětí. Prarodiče často žijí pouze ze svého důchodu, většinou nemívají možnost přivýdělků. Prarodiče bývají traumatizováni hned dvakrát – nesou si „vinu“ za to, že jejich vlastní děti selhaly jako rodiče a trápí se tím, že svěřené děti (jejich vnoučata) musejí vyrůstat s lidmi o generaci staršími. Celkově jde tedy o velkou psychickou, fyzickou i finanční zátěž. Takové rodiny se pak snadno dostanou do sociální izolace a finanční nouze. Přesto však má svěření dětí do péče příbuzných řadu velkých a nesporných výhod – děti i nadále vyrůstají ve své rodině, mezi svými lidmi, nejsou tedy tolik narušeny jejich rodinné vazby, dá se očekávat, že nebudou ve velké míře trpět poruchou vnímání své identity a většinou je i snazší navázat styk s jejich biologickými rodiči.

Novela zákona o sociálně právní ochraně dítěte navrhuje odebrání odměny pěstouna prarodičům (nebo jen fakultativní nárok prarodičů), s odkazem na jejich zákonnou výživovací povinnost. To se jeví, z hlediska nákladů, jako nejekonomičtější. Ovšem dopady, které zohledňují pouze tento úhel pohledu, budou z největší pravděpodobnosti nedozírné. Dřívější většina těchto rodin potřebuje finanční podporu od státu, částka zahrnující odměnu pěstouna je pro ně

podstatná a bez ní se neobejdou. Zejména tam, kde dítě vychovává jeden prarodič důchodce je finanční situace zvládnutelná jen díky odměně pěstouna. Dle vyjádření pěstounů prarodičů, se kterými jsme se nad touto situací sešli na jaře 2011, by odejmutí částky odměny pěstouna pro ně znamenalo omezení volnočasových aktivit vnoučat, snížení standardu hmotného zabezpečení dětí, až těžkou nouzi nebo dokonce neschopnost svá vnoučata po hmotné stránce zabezpečit. Celá situace by pak vyústila do řetězce následujících událostí: Pěstoun „prarodič“ poskytující kvalitní výchovné prostředí vnoučeti, avšak neschopen dítě finančně zajistit, je nucen se dítěte vzdát a umístit ho do ústavu, odkud bude dítě v nejlépeším případě přecházet do pěstounské péče cizích pěstounů. Ti za toto dítě budou pobírat odměnu pěstouna, která byla odebrána prarodičům. Jedná se tedy pouze o přesun finanční částky, nikoliv o úsporu, a k tomu ještě doprovázený krutými důsledky, které budou mít dopad především na samotné dítě. Děti svěřené do péče svým prarodičům mají za sebou jedno z nejtěžších životních traumat způsobené ztrátou rodiče, které se jim jejich prarodiče snaží všemi možnými prostředky vynahradiť. Odebrání dítěte z jeho rodinného prostředí následkem neschopnosti dítě finančně zajistit, násobí u dítěte již existující trauma, což s největší pravděpodobností vytvoří v dítěti podmínky pro negativní psychický a fyzický vývoj. Jedná se o paradoxní situaci, která je v naprostém rozporu s jedním z nejpodstatnějších tvrzení a se stanoviskem, na kterém je novela zákona postavená: v žádném případě nesmí být dítě z rodiny odebráno pouze z důvodu ekonomického. Avšak má pěstoun „prarodič“ jinou možnost, jak tuto situaci bez pomoci vyřešit?

Dalším závažným a neopominutelným faktem zůstává ta skutečnost, že uvedená a reálně očekávaná situace po odebrání dávek odměny pěstouna pěstounům „prarodičům“, bude mít za důsledek nárůst počtu odebraných dětí a jejich umístění do ústavu. Toto fakticky napomáhá a podporuje umístování dětí do ústavu a je tedy v přímém rozporu s deklarovaným záměrem. Jedná se tedy, v konečném důsledku, paradoxně o podporu myšlenky institucionální výchovy, proti čemuž je novela namířena. Dalším důsledkem, který s odebrání dávek pěstouna velmi úzce souvisí, je **ztráta nároku pěstouna „prarodiče“ na poskytování služeb**, které klasickým pěstounům novela zákona deklaruje. Což je opět paradox, jelikož právě skupina pěstounů „prarodičů“ potřebuje výraznou podporu ve svém poslání. Novela je přeci namířena právě na zkvalitnění rodičovství a jejím cílem je pomoc náhradním rodičům s kvalitou výchovy přijatých dětí.

Na závěr a na dokreslení si dovoluji připojit několik přímých citací pěstounů prarodičů, které jsme od nich získali na jaře 2011 při našem mimořádném setkání:

Co by to pro Vás znamenalo, kdybyste nedostávali odměnu pěstouna? V čem by to pro Vás bylo jiné?

Invalidní důchod jde na nájem bytu – byla by to katastrofa, dcera je v platební insolventci, neměla bych na kroužky.

Musela bych děti omezovat. Když byly malé, ještě to šlo. Teď by to bylo těžké, vnučce je 16 let. Musela bych pořád říkat: „Bude to, až na to bude.“ Ale ono na to nebude. Jsme v důchodu, práci neseženeme. Modlím se, abych se dožila věku, kdy je vypravím do života.

Vozíme vnučku 20km do školy. Denně najedeme 80km. Na to bychom neměli, u nás speciální škola pro postižené není. Nevíme, co bychom dělali, neměli bychom na to, aby chodila do této školy.

Už když jsme si děti brali, věděli jsme, že to bude těžké. Ale z jednoho důvodu nevyžijeme. Osud dětem přichystal už tak velkou nálož, že žijí s prarodiči. Snažíme se jim poskytnout to, co mají ostatní vrstevníci. To bychom nemohli, pokud bychom odměnu neměli. Z jednoho důvodu to utáhnout nejde.

Jakž takž vycházíme. Ale ani teď nemohu dát 4000kč na skautský tábor, neutáhnou to. V 53 letech jsem skončila s prací kvůli tomu, abych se mohla o vnučka postarat, teď už mě nikdo nezaměstná. Bydlím na vesnici, nemám auto, ale máme hodné sousedy. Děti jsou postižené již tím, že vyrůstají s prarodiči, a teď je ještě takto omezovat a nedopřát jim to co mají jejich vrstevníci? To mi připadá nespravedlivé!

Byl by to velký průvih, nejde o dovolené, ale o základní potřeby dítěte – nemám ani na aktovku do školy. Do práce mě nevezmou, sháním ji již dlouho.

Víte ono je to těžký, vnučka měla zápal plic. Nemám ani na lázně, které ji lékař doporučil, jde již o zdraví! i celé léto by musela strávit doma.

Vnučka je nemocná. Jezdíme s ní 2x měsíčně do nemocnice na vyšetření. Neměli bychom na léky, na dopravu. Už teď je to komplikovaný.

Stárne a ubývají nám síly, nemůžeme si ani finančně přivydělat. Kdybychom o příspěvek přišli, kde bychom na uživení dítěte vzali? Je to těžké, kor když je člověk sám. Nevím, kde bychom bydleli, neměli bychom na nájem.

Ta situace je moc složitá, když je člověk důchodce, a je na to všechno sám. Jsem v invalidním důchodu, mám potíže finančně utáhnout léky jen pro mě. Vnoučeti bychom nemohli dopřát ani kroužky, ani školy v přírodě, nebyl by se svými vrstevníky a nemohl by mít nic z toho, co mají oni.

Chtěli bychom dětem dopřát to, co mají ostatní děti, snažím se ušetřit. Modlím se, abych stačila děti vychovat a postarat se o ně. Ztrácím síly a nemůžu si přivydělat. My se můžeme uskromnit, ale ty děti to nepochopí. Proč nemohou jet třeba na školu v přírodě. Proč nemohou chodit do školy, do které by chřely. To dítě nepochopí, proč zrovna on nemůže mít to, co mají ostatní vrstevníci. Nikdo z nás nepotřebuje ty peníze pro sebe, ale pro to dítě.

Pomáhá nám s provozem domácnosti moje 83letá matka, o kterou se starám. Bez jejího důchodu, který nám dává, bychom těžko vyšli. Jestli nám vezmou ještě dávkou, tak to nemůžeme nikdy zvládnout.

Společně s prarodiči pěstouny však věříme, že zvítězí zdravý rozum a předevedším opravdový nejlepší zájem dítěte.

Prezentace služeb Občanského sdružení Salinger v Hradci Králové

Jarmila Říčařová

Občanské sdružení Salinger vzniklo v roce 1997 a jeho cílem byla pomoc dětem a mladistvým ze znevýhodněného rodinného prostředí při začleňování do společnosti. Provozovali jsme klub, víkendové pobyty a poskytovali, jsme terénní sociální práci. Jméno jsme si dali podle amerického spisovatele Jeroma Davida Salinger (nedávno zemřelého) jež ústy studenta Holdena, hrdiny svého nejznámějšího románu „Kdo chytá v žitě“ říká, že pomoc dětem je to jediné, co by dělal doopravdy a rád.

V současné době má naše sdružení celkem 5 středisek a provozuje prarodinné centrum „Budulíněk“. Jedná se o:

- dvě komunitní centra v Hradci Králové
- nízkoprahové centrum pro děti a mládež
- Středisko Triangl, kde probíhá několik programů (sanace rodiny, ankora)
- Středisko Stopa čápa, které se zabývá zejména aktivitami v oblasti náhradní rodinné péče

Prarodinné centrum Budulíněk je objekt ve kterém je umístěna nekuřácká kavárna s dětským koutkem, tělocvična a učebna vhodná pro pořádání seminářů a setkání, např. klubu pěstounů.

Od roku 2003 organizuje naše občanské sdružení vzdělávání pěstounů a to formou víkendových pobytů, kdy jsou pro pěstouny připraveny semináře s odbornými lektory a pro děti je připraven samostatný program podle jejich věku. Sobotní večer bývá vyhrazen společným aktivitám rodičů a dětí. V roce 2006 potom Salinger započal s realizací „Příprav budoucích pěstounů a osvojiteli“. V roce 2008 jsme rozšířili naše služby o sociálně právní poradenství v celém rozsahu sociálně právní ochrany dětí.

V současné době poskytujeme mimo výše uvedených služeb také provázání rodin, supervizi, pomoc při realizaci styku dítěte s biologickou rodinou, workshopy a po dobu více než dvou let také probíhá Klub pěstounů.

Přípravu budoucích osvojitelů a pěstounů zajišťujeme pro Krajský úřad Královéhradeckého kraje a to formou dvou víkendových pobytů, jednoho odpoledního semináře a většinou dvou individuálních konzultací s našimi psychoterapeuty. Příprava má celkem 48 hodin. Budoucím rodičům dáváme také možnost zúčastnit se setkání klubu pěstounů, kde mohou vyslechnout i další přednášky odborných lektorů, ale hlavně mají možnost setkat se přímo již se stávajícími pěstouny a popovídat si na témata, která je zajímají. Pokud mají – a to zejména budoucí pěstouni – zájem převzít do péče dítě jiného etnika nebo dítě hendikepované, zajišťujeme jim

možnost setkání s rodinou, která takové dítě nebo děti již vychovává a má zkušenosti s péčí o ně. Z každé ukončené přípravy dáváme krajskému úřadu zprávu o jednotlivých rodinách, se kterou jsou účastníci vždy předem seznámeni. Do této doby našimi přípravami prošlo celkem 334 osob. Po ukončení každé přípravy formou anonymních dotazníků dostáváme zpětnou vazbu. Zatím jsme se jenom poměrně vyjimečně setkali s negativní odezvou. Těší nás i to, že mezi jednotlivými rodinami bývají dost často navazovány těsnější vztahy a rodiny se i vzájemně navštěvují a to i po svěření dítěte do péče. K těmto vazbám zcela jistě napomáhá i skutečnost, že rodiny tráví celý víkend společně a volném čase (i když jej mnoho nemí) mají možnost bližší vztahy navázat. Společných večerů využíváme i k možnosti individuálních konzultací s jednotlivými účastníky, pokud o takové konzultace mají zájem. Často také dochází k neformální skupinové komunikaci mezi pracovníky Salingeru a budoucími rodiči a k navázání vzájemně bližších vztahů mezi nimi.

Věnujeme se i přípravě pěstounů na dobu přechodnou, kdy na výše uvedenou základní přípravu navazuje dalších 22 hodin, ve kterých jsou pěstouni seznámováni jednak se současnou legislativou, ale samozřejmě zejména jsou připravováni na specifika této formy náhradní rodinné péče individuálními konzultacemi s psychoterapeuty. Zatím touto přípravou prošly čtyři rodiny. Dvě rodiny posléze od této formy náhradní rodinné péče ustoupily, v jedné rodině přешla pěstounská péče na dobu přechodnou na klasičtější pěstounskou péči (ale i negativní? případy nás posunují dopředu) a do jedné rodiny nebylo dítě dosud svěřeno. o pěstounskou péči na dobu přechodnou nemá ale příliš rodin zájem. Obávají se bližšího kontaktu s biologickou rodinou – v případě, že je předpoklad návratu dítěte do rodiny – ale zejména se obávají navázání oboustranných citových vazeb mezi nimi a dítětem. Ještě větší obavu však mají ze skutečnosti, že pravděpodobně dojde navázání citových vazeb dětí, které v rodině vyrůstají k dítěti, které z jejich péče zase odejde.

Od roku 2009 realizujeme v Hradci Králové Klub pěstounů a snažíme se, společně s pracovníky městských úřadů, o rozšíření těchto aktivit i do dalších měst Královéhradeckého kraje. V některých městech již se pěstouni scházejí, v dalších na realizaci klubů spolupracujeme. Pokud si setkání zajišťují sami pracovníci městských úřadů, nabízíme jim pomoc např. při zajištění odborných lektorů. Klub v Hradci Králové probíhá jednou měsíčně (mimo prázdninových měsíců) v odborných hodinách a je realizována právě v našem prázdninovém centru Budulíněk. Do klubu zveme odborné lektory dle přání pěstounů a klub velmi často navštěvují i rodiny mimohradecké. Na setkání přijíždějí i budoucí pěstouni z našich příprav a v poslední době se několikrát zúčastnily klubových setkání i ženy, které sice dosud žádost nepodaly, ale rozhodují se, který typ náhradní rodinné péče by byl pro jejich rodinu nejvhodnější. V Hradci Králové máme vždy připraven samostatný program pro děti, aby měli účastníci možnost v klidu vyslechnout přednášku a společně si popovídat. Občas vyneseme i účast odborného lektora, aby si pěstouni (nebo spíše

pěstounky, kterých se účastní více) měli větší prostor pro společné sdílení radostí i problémů a zkušeností. Velmi kladnou odezvu mají i setkání na které přijdou rodiny, které mají svěřeno více dětí, o děti pečují delší dobu a mají mnoho zkušeností s výchovou a péčí o ně.

Samozřejmě úzce spolupracujeme se sociálními pracovníci na městských úřadech a v případě, že jsou v rodině problémy a je vhodné, aby jí byla věnována mimořádná péče, což pro velké vytížení pracovníků orgánů sociálně právní ochrany není vždy možné, domluvíme se s nimi a pokud rodina má o naši pomoc zájem, **intenzivně s ní spolupracujeme.** Většina těchto rodin využívá potom více našich služeb a my tak můžeme pomoci řešit její ne právě lehkou situaci. Většinou se jedná o rodiny do kterých bylo právě dítě svěřeno, o rodiny kam byli svěřeni sourozenci, kde vyrůstá dítě pubertálního věku nebo rodiny, kde vyrůstá více dětí. Není výjimkou, že našich služeb využívají i prarodiče, kterým bylo svěřeno dítě do pěstounské péče, kteří jsou již v důchodu a jsou sociálně mnohdy velmi osamoceni. Samozřejmě víme, že naše služby nejsou samospatitelné a nemůžeme pomoci všude, kde je to potřeba. Naše služby jsou pro pěstouny naprosto dobrovolné a také naše kapacita je omezená.

V průběhu roku **organizujeme víkendové pobyty pro pěstouny a děti,** jezdíme do Orlických hor nebo Krkonoš a snažíme se tímto způsobem jednak o další vzdělávání pěstounů, jednak je to částečně i odlehčovací služba pro ně. I zde navazují pěstouni vzájemné bližší vztahy mezi sebou a také s našimi pracovníky. V letošním roce poprvé organizujeme prodloužený víkendový pobyt, v době kdy mají děti podzimní prázdniny a tři dny budou děti trávit na horách samy, na víkend potom přijedou dospělí. i tato naše služba měla zatím velice kladný ohlas a doufáme, že proběhne v pořádku a ke spokojenosti, jak pěstounů, tak i dětí. Naši pracovníci mají zkušenosti s dětmi, věnují se jim v průběhu celého roku a po dobu několika let zajišťuje naše sdružení i letní rekreačně výchovné tábory pro Magistrát města Hradec Králové, jehož účastníky jsou většinou děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

V současné době také nabízíme prostory **pro setkávání dětí žijících v pěstounské péči s jejich biologickými rodiči.** Pro tento účel využíváme prostory našeho prorodinného centra, které se jeví jako velice vhodné právě pro tato setkávání. V případě potřeby jsme ochotni a pokud také pěstouni mají zájem, zajistit v průběhu celého styku účast našich pracovníků. Jeden takto asistovaný styk po dobu více než jednoho roku probíhá a v podstatě jej naše pracovníce celý organizují (domlouvají termíny s pěstounkou i otcem) a podávají o jeho průběhu zprávu příslušné sociální pracovníci městského úřadu.

Naše středisko má jenom tři stálé pracovníky, ale samozřejmě spolupracujeme se spoustou odborných lektorů, s psychology, psychoterapeuty, pedagogy, etopeidy, lékaři a podobně. Snažíme se co nejtěsněji spolupracovat s jednotlivými městskými úřady, Krajským úřadem Královéhradeckého kraje i s dalšími institucemi, které

s dětmi pracují a mají zájem o spolupráci s námi. Pokud to bude možné, budeme se i do budoucna snažit naše služby dále rozšiřovat.

Pozvánka z Liberce

Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy
zařízení Centra intervenčních a psychosociálních služeb
Libereckého kraje, p.o.

Dvorská 445/10, Liberec 5-Králův Háj

tel.: 485 108 866, 485 103 190, e-mail: rodpor.liberec@volny.cz

fax: 485 105 082, www.rpliberec.cz

**Srdčně zveme všechny kolegy a kolegyně,
kteří se zajímají o přípravu budoucích osvojitelů,
pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu
na Setkání v Liberci 21. – 22. března 2013.**

Bližší informace najdete na webových stránkách naší poradny.

PhDr. David Cichák
vedoucí poradny